

Ελμάν

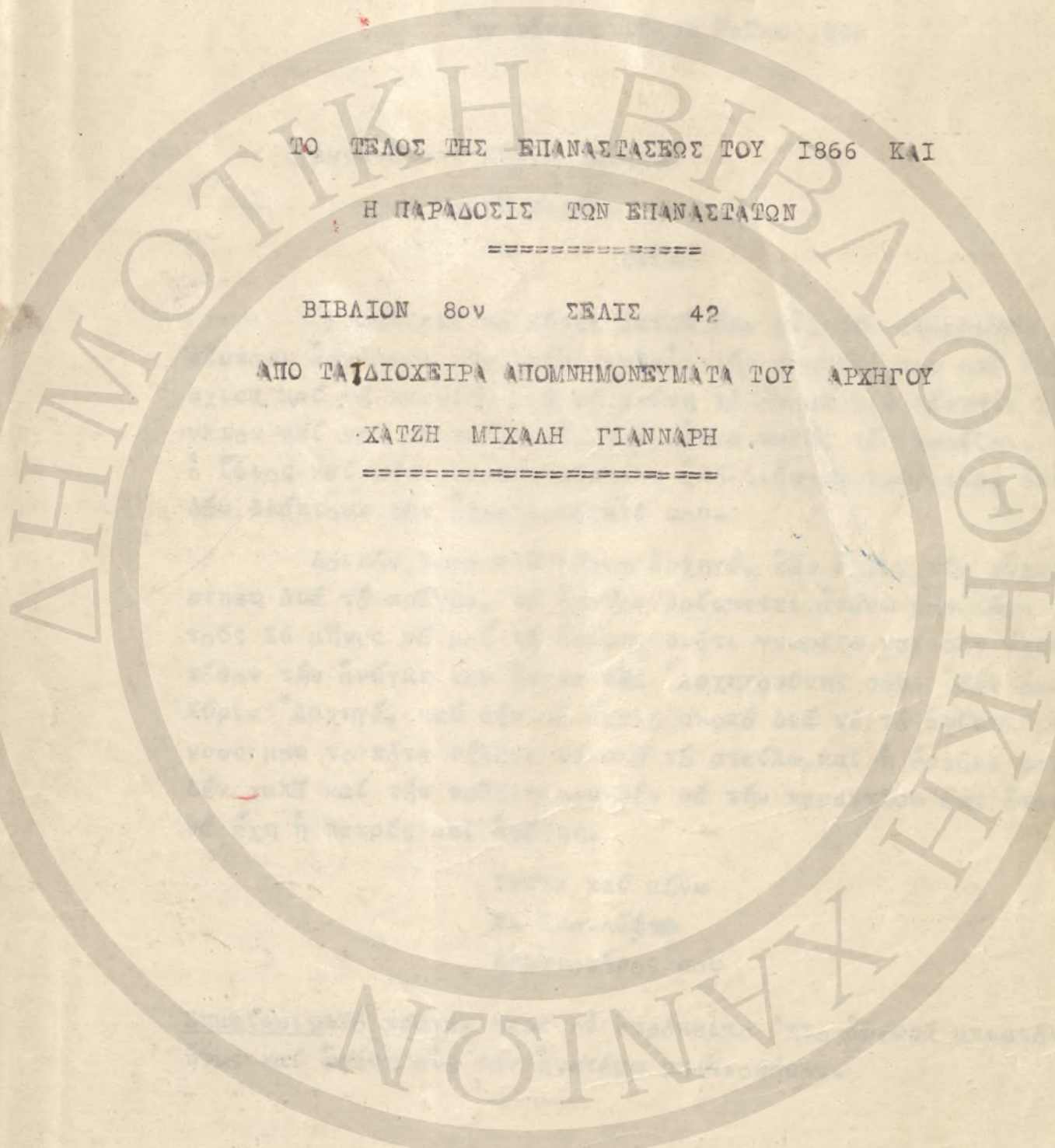
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1866 ΚΑΙ

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ 8ου ΣΕΛΙΣ 42

ΑΠΟ ΤΑΥΤΟΧΕΙΡΑ ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ

ΧΑΤΖΗ ΜΙΧΑΛΗ ΓΙΑΝΝΑΡΗ

Ἐν Φώκαις τῆ 29 Μαΐου 1868

Γενναϊότατε Κύριε Ἀρχηγέ

Χατζῆ Μιχάλη

Χαῖρε

Γνωρίζεις το Κύριε Χατζῆ ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν περιστάσει ἀφιέρωσα τὴν ζωὴν μου εἰς τὴν σημαίαν σου καὶ ἐπάσχισα καὶ θὰ πασχίζω διὰ νὰ μείνη τὸ ὄνομά σου πάντοτε ἀθάνατον καὶ νὰ μὴ παύσῃ εἰς τὸν αἰῶνα καθὼς τὸ γνωρίζεις καὶ ὁ ἴδιος καὶ μένω παραποκούμενος ἀπὸ διάφορα πράγματα, ὅπου δὲν βλάπτουν τὴν ἀξιοτιμιότητά σου.

Δοιπὸν παρακαλῶ κύριε ἀρχηγέ, εἰάν ἔχεις τὴν εὐχαρίστηση διὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον βρῖσκεται ἀπάνω μου τώρα ὑπὲρ τοὺς 16 μῆνες νὰ μοῦ τὸ ἀφίσης διότι γνωρίζω καὶ δὲν ἔχεις τόσον τὴν ἀνάγκη του ἔνεκα πῆς Ἀρχηγοσύνης σου. Ἐάν ὅμως Κύριε Ἀρχηγέ, καὶ δὲν τὸ ἔχεις σκοπὸ διὰ νὰ τὸ ἀφίσης μῆνυσε μου το πότε θέλεις νὰ σοῦ τὸ στείλω καὶ ἡ ὄρεξις μου δὲν χαλᾷ καὶ τὴν πρᾶξιν μου δὲν θὰ τὴν παραιτήσω ἕως ὅτου νὰ ἔχη ἡ πατρίς μας ἀνάγκη.

Ταῦτα καὶ μένω

Ν. Σκουλάκης

Σηματοφόρος σου

Σημείωσις: Τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἐπρόκειτο ἦτο ἀργυρὰ μπιστόλα ἥτις καὶ ἀφέθη εἰς τὸν ἀνωτέρω σηματοφόρον.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1866 ΚΑΙ
Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ

=====

ΒΙΒΛΙΟ 8ον ΣΕΛΙΣ 42

ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΟΧΕΙΡΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ

ΧΑΤΖΗ ΜΙΧΑΛΗ ΓΙΑΝΝΑΡΗ

=====

Εύρισκόμεθα κατά τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1869 ἐπὶ τῶν ἀποκρήμων βράχων τῆς Σαμαριᾶς τῶν Σφακιῶν ὅπου ἀγριωτέραν ὄφιν δὲν ἔχει ἴσως νὰ ἐπιδείξη ἡ φύσις, συζητοῦντες τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Βοβάρτου ἐπὶ τῆς Σύρου, καὶ τὴν θρυλλουμένην ἀποκοπὴν τῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἅτινα μᾶς ἐνεθάρρουναν, ἀπὸ ἡμέρας δὲ εἰς ἡμέραν περιεμέναμεν νὰ κηρυχθῆ ἐπισημῶς ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος πόλεμος.

Ἀντὶ ὅμως τοῦτου αἰφνηδῶς καὶ ἀνελπίστως μᾶς ἔρχονται ἐκ τῶν Προξένων τῶν Χανίων καὶ ἐξ Ἑλλάδος ἔγγραφα διὰ τῶν ὁποίων ἐπισημῶς μᾶς εἰδοποιοῦν τὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τῶν Δυνάμεων τὴν ὅποσαν παρεδέχθη καὶ ἡ Ἑλλάς δηλώσασα ὅτι εἰς τὸ ἔξης δὲν θέλει ἐπιτρέψει νὰ μᾶς ἀποσταλῶσιν, οὔτε τροφαὶ οὔτε πολεμοφόδια καὶ ὅτι θὰ ἀποκοπῆ ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κρήτης συγκοινωνία. Δηφθέντων τῶν λυπηρῶν τούτων ἔγγράφων εἰδοποιήθησαν τὰ Ἐπαναστατικὰ Ἀποσπάσματα τοῦ Τμήματος Χανίων νὰ συναχθῶσιν ταχέως ἢ ἀποστελῶσι τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ πληρεξουσίου τῶν εἰς τὴν τῆς Σαμαριᾶς φάραγα, ὅπου θέλει γίνεαι σύσκεψις σπουδαία ἀφορῶσα τὴν τύχην τῆς Ἐπαναστάσεως. Πράγματι ἐντὸς ὀλίγου συνοιθροῦσθησαν περὶ τοὺς 500 ἄνδρες ἐν Σαμαριᾷ ὡς καὶ πάντες οἱ πληρεξούσιοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Τμήματος πλην τοῦ Κριάρη, μὴ προλαβόντος ἐκ τοῦ χειμῶνος, παρουσία δὲ πάντων ἀνεγνώσθησαν τὰ ἔγγραφα τῶν Προξένων ἅτινα ἀκούσαντες ἐκλαύσαμεν πικρῶς, ἀναθεματίσαντες ἐπανειλημμένως τοὺς Χριστιανοὺς Βασιλεῖς τῆς Ἑυρώπης. Θλίψις γενικὴ εἶχε ζωγραφισθῆ ἐπὶ τῶν προσώπων πάντων καὶ εἰς γενικὸς θρήνος καὶ ἀναστεναγμὸς ἠκούετο. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὁμολῆσῃ πλέον τοῦ ἄλλου, οὐδεὶς ὀπλαρχηγὸς ἢ πληρεξούσθος ἐλογαρεύετο, οὔτε ἠκούετο προτείνων τί εἰς τοὺς λοιπούς. Κατηφεῖς

δέ καί ἀπηλπισμένοι τελείως ἐμένομεν, οὕτω ἐπί 24 ὥρας. Ἐν τῷ μεταξύ τούτω καθ' ἑκάστην ἤρχοντο ἀπεσταλμένοι τοῦ Σάββα Πασσᾶ διά τῶν ὁποίων μᾶς προέτεινεν νά παραδωθῶμεν εἰς αὐτόν, ἀντί δέ τούτου μᾶς ὑπέσχετο πλείστας χάριτας. Ἐπί ἓνα μῆνα δέν εἴχομεν διόλου, οὔτε τροφήν, οὔτε πολεμοφόδια, εἴαν δέψ' ἐδεχόμην μεθ' ἐπίθεσιν τινά τῶν Τοῦρκων δέν θά ἤμποροῦμεν νά ἀντιστῶμεν ἐλλείψει πολεμοφοδίων καί τροφῆς, οὔτε μίαν μόνον ὥραν. Τήν κατάστασιν μας αὐτήν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Σάββα Πασσᾶ καθημερινῶς ἐγνώριζον εἰς αὐτόν. Ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ θέσει, μεγάλη μερίς μεγαλοψύχων Ἀγωνιστῶν τοῦ πολυμόχθου τριετοῦς ἀγῶνος συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νά ἀ λ λ η λ ο φ ο ν ε ὑ θ ῶ σ ι ν τήν στιγμὴν καθ' ἣν θά ἤρχοντο στήν ἀνάγκην νά ὑποταχθῶσιν εἰς τόν Τύρρανον. Τήν φοβερὰν ταύτην ἀπόφασιν μαθόντες οἱ Προϊστάμενοι συνήλθον εἰς σύσκεψιν, ἵνα ἐξεύρωμεν τρόπον καί σώσωμεν τοὺς ἀπελπισμένους συναγωνιστάς μας. Ἐν τῇ συσκέψει ταύτῃ ὁ γηραιὸς λόγιος καί Σεβάσμιος Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως Παρθένιος Περίδης προέτεινε νά πέμψωμεν κατ' εὐθείαν πρὸς τόν Γεν. Διοικητὴν Χουσεῖν Πασσᾶν εἰς Χανιά ἀναφορὰν εἰς τὸν ὅποτον νά δηλοῦμεν ὅτι ὑποτασσόμεθα καί νά ζητήσωμεν Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα διά τῶν ὁποίων νά μεταβῶμεν εἰς τὴν Ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδα.

Ἡ πρότασις ταύτη τοῦ νά μεταβῶμεν πάντες εἰς Ἐπαναστάται εἰς Ἑλλάδα καί μὴ μένομεν ὑποτεταγμένοι εἰς τὸν τόπον ἐνεθάρονεν πως τοὺς σθντρόφους μας καί ἀρχίσαμεν νά προσδιορίζωμεν τὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια θά προσέγγιζον τὰ Εὐρωπ. πλοῖα τὰ ὅποια θά μᾶς παρελάβανον. Ἐπί πέντε ὥρας συνεζητοῦντο οἱ ὅροι τῶν προτάσεων τοῦ Χουσεῖν Πασσᾶν τέλος δέ ἠώρισamen καί τὰς τρεῖς θέσεις εἰς τὰς ὁποίας θά προσέγγιζον τὰ πλοῖα ἦτοι τὴν Σούγιαν τῆς Ἐπαρχίας Σελίνου τὴν Γωνιὰν τῆς Ἐπαρχίας Κισσάμου καί τὸν Πλατανιὰν τῆς Ἐπαρχίας Κυδωνίας. Ἐκ τούτων τῶν θέσεων παρεκαλέσαμεν τὸν Χουσεῖν νά ἀποσύρῃ, ἂν ὑπῆρχον στρατευματα καί νά μᾶς ὀρίσῃ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θά ἀνεχωροῦμε διά τῶν ὄπλων μας διά νά ἀποκατασταθῇ ἡ ποθητὴ εἰς αὐτόν ἡσυχία. Ἡ πρὸς τὸν Χουσεῖν ἐπιστολὴν ἡμῶν αὕτη ἐγράφη κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1869 εἰς Σαμαργιὰν καθ' ἃς ἡμέρας εὕρισκόμεθα ἐν ἀπελπιστῶν κατασφυχόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης τῆς ἀμετρήτου χιόνος καί πολιορκημένοι ὑπὸ τῶν ἐχθρικών στρατευμάτων χωρὶς ἡμεῖς νά ἔχωμεν πολεμοφόδια, οὔτε διά μίαν ὥραν. Ὁ Κριάρης δέν

ἐπρόφθασεν, καίτοι εἰδοποιήθη νὰ ἔλθῃ εἰς Σαμαριάν ἕνεκα τῆς μεγάλης Χιονιᾶς καὶ δὲν ὑπέγραψεν τὸ πρὸς τὸν Χουσεῖν γράμμα. Συναντήσας ὁμως αὐτὸν ὁ γραμματοκομιστῆς μας εἰς θέσιν Νερατζόπορα τοῦ Ὁμαλοῦ ἔλαβεν παρ' αὐτοῦ αὐτόγραφον ἐπιστολὴν διὰ τὸν Χουσεῖν εἰς τὸν ἠποῖον ἐδήλου ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀπόφασιν καὶ τῶν λοιπῶν συναφέλφων του.

Ἡ πρὸς τὸν Πασσᾶν ἐπιστολὴ ἐδόθη εἰς τὸν Νικόλαον Μ. Σκουλαῦν σημαιοφόρον μου ὡς ἔμπειρον καὶ εἰδήμονα, ὅστις ἀναλαβὼν τὴν βαρεῖαν καὶ σοβαρὰν ταύτην ὑποχρέωσιν διέβη διὰ μέσου τῶν χιδῶν τὸν Ὁμαλὸν καὶ ἐν κειρῶ νυκτὸς διελθὼν διὰ μέσου τῶν Τοῦρκων τῆς Φώκίας ἔφθασεν τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ἐκρύβη εἰς Λάκκους. Ἐκεῖ δὲ ἀφήσας τὰ ὄπλα του ἐπορεύθη ἀτάραχος ὡς ὑποτεταγμένος τὸν δρόμον καὶ ἔφθασεν ἀγνώριστος εἰς Χανιά.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο κᾶθυγρος ἐκ ραγδαίας βροχῆς ἦλθεν εἰς τὸ κατᾶστημα Ἐπαναστάτου, πρὸ ὀλίγου ὑποταχθέντος Μπικογιάννη ἐκ Παναγιᾶς Κεραμειῶν διὰ νὰ ἀναπαυθῆ ὀλίγον, ὅπου ὁμως τυχαίως εὗρισκετο καὶ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς τῆς ἀστυνομίας ὅστις καὶ ὑποπέυθη τὸν Ν. Σκουλαῦν δι' ὃ καὶ ἠρώτησεν τὸν Μπικογιάννην περὶ τοῦ ἐπισκέπτου Ν. Σκουλαῦ. Οὗτος ἐκ τοῦ φόβου του δὲν ἐγνώριζεν τί νὰ ἀπαντήσῃ ὅτε λαβὼν τὸν λόγον αὐτὸς ὁ Ν. Σκουλαῦ καὶ ἀποτελιόμενος πρὸς τὸν Μπουλαζήμη τοῦ λέγει: "Ἐγώ εἰμι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τὴν Συνέλευσιν τῶν Ἐπαναστατῶν νὰ φέρω γράμμα πρὸς τὸν Πασσᾶν. Ὁ ἀξιωματικὸς ἀκούσας ταῦτα καὶ θέλων νὰ παράσχῃ ἐκδοῦλευσιν εἰς τὸν Πασσᾶν ἔτρεξεν καὶ εἰδοποίησεν τοῦτο.

Ἀμέσως τότε διετάχθη ἀξιωματικὸς μετὰ στρατιωτῶν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀνωτέρω ἀπεσταλμένου. Ὁ Σκουλαῦς κατὰ σύστασιν τοῦ φίλου του ἤλασσε τὰ ὑγρά φορέματά του, πλὴν καίτοι μετὰ ταχύτητος ἔπραττε τοῦτο δὲν ἐπρόφθασε διότι ἀμέσως φθάσαντες οἱ στρατιῶται παρέλαβον τοῦτον ἐπιμόνως, ὡς εἶχεν, καὶ τὸν παρουσίασαν ἐνώπιον τοῦ Διοικητοῦ ὅστις ἐκάθητο ἐν τῇ αἴθρῳ τῆς ὑποδοχῆς μετὰ τῶν συμβούλων των, ὅπου καὶ τοῦ ἐνεχείρισεν τὴν ἐπιστολὴν ἐνῶ τὰ φορέματά του ἔσταζον ἀκόμη νερό.-

Ἡ Ἐπιστολὴ ἀμέσως ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Φωτιάδου διερμηνέως τοῦ Χουσεῖν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς συμβούλους του οἵτινες ἀκούσαντες τὰ γραφόμενα ἤρχισαν νὰ ζητῶσιν παρὰ τοῦ Σκουλαῦ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ ποῦ εὗρισκόμεθα, τί τρώγωμεν, ἂν εἴμεθα πολλοί, καὶ διατί ζητῶμεν νὰ ἀπέλθωμεν ἐκ Κρήτης ἐφ' οὗ εἴχομεν αὐτοκρατορικὴν ἀμνηστείαν καὶ ἀσφάλειαν. Ὁ Σκουλαῦς ἀπαντῶν ζωηρῶς εἶπε. "Ἐγὼ οὐδεμίαν ἄλλην ἐντολὴν ἔχω εἰμὴ νὰ δώσω ἀσφαλῶς τὰ γράμματα ταῦτα εἰς τὰς ἰδίαις χεῖρας τοῦ Γ. Διοικητοῦ καὶ νὰ λάβω ἀπάντησιν,

οὔτε γνωρίζω ἄλλο τι ἄπ, ὅ ὅτι γράφουν τὰ γράμματα." Ὁ Γεν. Διοικητής διά τῶν διερμηνέων Χαμήτ Βέη καὶ Φωτιάδου διέταξεν τότε τὸν γραμματοκομιστὴν νὰ ὑπάγη νὰ ἀλλάξῃ τὰ ὑγρά φορέματά του νὰ ἡσυχᾶσῃ καὶ τὴν ἐπομένην νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν ἐνώπιόν του.

Τὴν ἐπομένην πράγματι ὁ Σκουλᾶς ἐπέστρεφεν καὶ πάλιν εἰς τὸν Γ. Διοικητὴν, ὅστις καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν διατί οἱ πατριῶται του ζητοῦν νὰ ἐκπατρισθῶσιν, μήπως λέγει φοβοῦνται τὴν Κυβέρνησιν; Ἐὰν ἀμφιβάλουν ἐπρόσθεσεν ὁ Διοικητής πῆγαινε νὰ τῶν εἰπῆς ὅτι ἡ χάρις καὶ ἡ μεγαλοφυχία τοῦ πολυχρονισμένου Σουλτάνου διὰ τοῦ ἐξοχοπάτου Σαντριάζαμη ἐκήρυξεν γενικὴν ἀμνηστειάν πλην ἐκεῖνων οἵτινες ὑπετάχθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὕστερον πάλιν ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ κομιστὴς τότε ἀπαντῶν εἶπεν ἤκουσα ἐξοχότατε νὰ λέγωσιν ὅτι ἐπειδὴ ἔφυγαν καὶ οἱ ἄλλοι πρό μηνός ἀπὸ τῶν Ἐμπροσγιαλῶν ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ φύγωμεν διὰ νὰ γίνῃ ἡσυχία. Καὶ ἀπεκρίθη τότε ὁ Χουσεῖν, ἐκεῖνοι πράγματι ἔφυγαν ἄλλ' ἄλλοι μὲν ἦσαν ξένοι ὁπᾶλληλοι τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως καὶ ὑπήκοοι τῆς ἔφυγαν δὲ καίτινες ἐντόπιοι ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀφ' οὔ παραλάβωσιν τὰς οἰκογενείας των. Σεῖς ὅμως ποῦ θὰ ὑπάγητε; νὰ φωμοζητεῖτε; Νὰ περιφέρεσθε ἀπὸ τόπον εἰς τόπον; Δέν κάθεσθε εἰς τὸν τόπον σας καὶ τὰς περιουσίας σας νὰ ἐργάζεσθε; πῆγαινε νὰ τῶν πῆς ἐκ μέρους μου (προσέθεσε) νὰ πλησιάσωσι μὲ τὰ ὅπλα τῶν χωρὶς νὰ φοβηθῶσιν τὸ παραμικρὸν διότι ἐγὼ θὰ διατάξω ὅλους τοὺς στρατιωτικοὺς πασᾶδες νὰ προσέξουν διὰ νὰ μὴ βλάψουν κανένα ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ οὔτε τὰ ὅπλα των νὰ ἀφαιρέσουν οὔτε ἄλλην προσβολὴν νὰ κάμουν πρὸς αὐτοὺς."

Εἰς ταῦτα ὁ Σκουλᾶς ἀπήντησεν Ἀὐτὰ ἐξοχότατε ὅσα μοῦ λέτε μὲ τὸ στόμα γράφετέτα εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ γραμματό σας πρὸς αὐτοὺς διότι ἐγὼ καὶ θὰ λησμονήσω καὶ ἴσως νὰ μὴ μοῦ τὰ πιστεύσουν ὡς νὰ εἶναι γραμμένα." Ὁ Διοικητής καὶ πάλιν εἶπεν εἰς αὐτὸν πῆγαινε σὺ νὰ τῶν τὰ εἰπῆς, καὶ ἐν τῷ μεταξύ ἐγὼ θὰ τὸν στείλω διὰ ἰδικοῦ μου ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς Φώκίας ἐπιστολήν. Ἀφ' οὔ ματαίως δὶς καὶ τρίς ἀπήτησεν νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἐπιστολή ἀμέσως καὶ δέν τὸ κατόρθωσεν ἔφυγεν καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν ἔφθασεν εἰς τοὺς Λάκκους. Ἐπειδὴ ὅμως ἐβράδυνεν ὁ Σκου-

λῆς νά ἐπιστρέψῃ ὑποφθάσθημεν μήπως συνελήφθη καί ἀπεφασίσαμεν νά στείλωμεν ἄλλον ταχυδρόμον εἰς Λάκκους πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πρώτου ἰδιαιτέρως δέ συνέστησεν εἰς ἐμέ τοῦτο δι' ἐπιστολῆς του ὁ Κων. Κριάρης ὅστις εἶχε ἤδη φθάσει καί αὐτὸς ἐντὸς τῆς φάραγγος Σαμαριάς. Ἡ πρὸς ἐμέ ἐπιστολή του εἶχε ὡς ἑξῆς:

Πρὸς τὸν Γ. Ἀρχηγὸν τῆς Κυδωνίας κ. Χατζῆ Μιχάλην Γιάνναρην εἰς τὴν διαμονὴν του.

Συνάδελφε Χατζῆ Μιχάλη σέ ἀσπάζομαι.

Ἡ ἀρροπρία τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εἰς χανιά ταχυδρόμου ἢ ἐπὶ τόσον χρόνον διάρκεια τοῦ δρυμυτάτου χειμῶνος, ἡ ἔλλειψις τροφῆς καί χρημάτων εἰς τοὺς στρατιῶτας πρὸς ἀγοράν τροφῆς πάντα ταῦτα μετ' ὀλίγον θέλουν ἀναγκάσουν τοὺς στρατιῶτας ἐκατέρωθεν νά προσέρχωνται σποράδην πρὸς ὑποταγὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν καί θέλομεν εὐρεθῆ ἔγκαταλελειμμένοι μόνοι. Καί τότε δέν θά εἴμεθα ἀρκούντως ἰσχυροί οὔτε θά εἰσακούεται ἡ φωνή μας εἰς διαπραγματεύσεις περὶ μέσου νά ἐκπατρισθῶμεν. Ἀνάγκη ὅθεν ταχέως συνεννοήσεως διότι ἂν ἡμεῖς ἀναγκαζόμενοι ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἰτιῶν ἐπιστρέψομεν πρὸς τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας μας καί σεῖς εἰς ἄλλο μέρος δέν θά ἠμποροῦμεν ὡς ἐκ τῶν χιόνων νά συνεννοῦμεθα.

Ἡμεῖς ἐκρίναμεν καλὸν νά ἐπιστρέψομεν εἰς Σέλυνον καί νά ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Μοιραλάκην τοῦ Στρατοῦ νά μᾶς παραχωρήσῃ μέρος νά ἡσυχάσωμεν μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἡ ἀπάντησις τοῦ Γεν. Διοικητοῦ ἢ εἰς Κυδωνίαν ἂν γνωρίζητε μέρος κατάλληλον. Ἄτερος ταχυδρόμος χρειάζεται νά σταλῆ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Λάκκους πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πρώτου. Ἡ πεῖνα δέν ἐπιτρέπει ἀναβολὰς μόνον σκεφθεῖτε τὸ καλλύτερον καί ἀπαντήσατε με μετὸν ἴδιον γραμματοκομιστὴν.

Σαμαριά τῆ 12 Ἰανουαρίου 1869

Ὁ Συνάδελφός σας

Κωνσταντῆς Κριάρης

Υ.Γ. Οἱ λοιποὶ μένουσιν σύμφωνα διὰ ἁγία Ρουμέλην, ἀλλ' ἐγὼ δέν εἶμαι οὐδόλως αὐτῆς τῆς ἰδέας.

Ὁ ἴδιος

Οἱ ὑπὸ τὸν Χριστούλην Κουτρούλην ἀπεσταλμένοι μας εἰς Λάκκους Σπ. Μαλινδρέτον Μύρονογιάννης κ.λ.π. πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Σκουλά ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς φάραγγος τῆς Σαμαριάς καί

διελθόντες διά μέσου τῶν χιόνων τοῦ ὄρητος ἔφθασαν τελείως ἔξαντλημένοι ἐκ τοῦ κόπου τὴν ἑσπέραν εἰς Λάκκους. Ἐκεῖ ὁμως ἔμαθον ἀμέσως ὅτι τὴν ἰδίαν νύκταν τὰ πῆριξ τάγματα περιεκυκλώσαντα τοὺς Λάκκους συνέλαβον τὸν πρῶτον ταχυδρόμον Σκουλαῦ ὡς καὶ δώδεκα ἄλλους Λακκιώτας ἐξ ἧν οἱ ἕξ ἦσαν ἐπαναστάται οἱ δὲ ἕτεροι ἐξ ἐφιλοξένου τοῦτους εἰς τὰς οἰκίας των. Τοῦτους δὲ συλλαβόντες οἱ τοῦρκοι μετέφερον εἰς τὰς σκηναῖς τοῦ Στρατάρχου εἰς Ἀμυγδάλους Λάκκων. οἱ ἰθαγενεῖς τοῦρκοι ἀνργνώρισαν τοὺς συλληφθέντας ὅτι δηλ. ἦσαν ἐξ ἐκεῖνων οἵτινες καθημερινῶς ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ στρατοῦ. Πρὸς τοῦτοις δὲ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἔμαθον τὴν ὅλην πορείαν τοῦ Σκουλαῦ ὅτι δηλ. διῆλθεν ἐν καιρῷ νυκτός ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν ἐκ Φωκίας μεταβάς εἰς Χανιά καὶ ἀπατήσας οὕτω αὐτοὺς.

Διὰ τοῦτο ἀμέσως ἔκαμαν πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τουφεκίσωσιν πάντας αὐτοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς Λακκιώτας οἵτινες ἐδέχοντο αὐτοὺς εἰς τὰ οἰκίας των, συμπράττοντες οὕτω μυστικῶς μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὴν ταχεῖαν σφαγὴν τούτων ὑπεκλίνουν πρὸ πάντων οἱ ἐντόπιοι τοῦρκοι καὶ ἕδως, ὁ ὄμος Μουλαῦ-Μπαχρή ὅστις καὶ κατέθεσεν ἕκθεσιν περὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἀναφέρων τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν ἐναντίον τῶν τοῦρκων, εἰπὼν πρὸς τοῦτοις εἰς τὸν στρατάρχην ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἡ δύναμις τοῦ Χατζῆ Μιχάλη καὶ ὅτι ἂν χαλασθῶσιν οὗτοι αὐτός τότε ἢ θά ὑποταχθῆ ἢ θά ἀπέλθῃ τοῦ τόπου. Πεισθεὶς ἕως τοῦς λόγους τοῦ Μπαχρή ὁ Καϊμακάμης ἔγραψεν εἰς Χανιά περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ θανάτου τῶν ἐξ ἀνωτέρω αἰχμαλώτων ἐπαναστατῶν, συγχρόνως δὲ ὑπεσχέθη καὶ εἰς τὸν Μουλαῦ Μπαχρή ὅτι εἰάν δέν συμφωνήσουν οἱ ἀνώτεροι του, θά παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τοῦς ἐκ τοῦ Ζουμή ὅπου μεταφέρθησαν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ δῆθεν εἰς Χανιά καὶ ὅταν φθάσωσιν ὀλίγον κατωτέρω εἰς Ὀρθοῦνι νὰ τοὺς φονεύσῃ.

Εἰς ταῦτα συνεφώνησεν ὁ Καϊμακάμης μετὰ τοῦ Μπαχρή. Ταῦτα δὲ πάντα δέν ἐβράδυνεν νὰ μάθωσιν τινες ἐκ τῶν Λακκιωτῶν οἵτινες καὶ τὰ εἶπον ἀμέσως εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Κουφρουλοχριστοῦλην ἀπεσταλμένους μας, οἱ ὅποιοι ἀκούσαντες ταῦτα μεγάλως ἐταράχθησαν καὶ τοὶ δὲν ἦσαν τελείως ἔξηντλημένοι ἔσπευσαν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀμέσως εἰς Σαμαριάν καὶ μᾶς εἰδοποιήσουν περὶ ὅλων τούτων

οἱ σιδηροῦ οὔτοι νέοι Χριστ. Κουτρούλης Σπυρ. Μαλινδρέτος Μορονογιάννης κλπ. μετὰ κόπου καὶ ἀγωνίας ἔφθασαν τὴν επομένην περὶ τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φάραγγος εἰς θέσιν ἑυλόσκαλον ὅπου ὅμως εὔρον τὴν διάβασιν κεκαλυμμένην ὑπὸ τῆς χιόνης τοσοῦτον ὥστε ἦσαν τελείως ἀφανεῖς καὶ αὐτοὶ οἱ κυπαρυσσοὶ καὶ οἱ πεῦκοι.

Ἄν καὶ ἦσαν λοιπὸν τελείως ἐξαντλημένοι ἐπὶ 24 ὥρες βαδίζοντες ὑπὸ περιστάσεις ἃς ἀναφέρομεν ἡ δὲ ὁδὸς ἦτο τελείως ἀγνωστος ἐκ τῶν χιόνων εἰς αὐτοὺς ἐν τούτοις βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἀπεφάσισαν καὶ ἐπροχώρησαν παραμερίζοντες τὴν χιόνα διὰ τῶν ὤμων των ἐκ περιτροπῆς.

Ἐν ᾧ ὅμως οὕτω ἐπροχώρουν ἀποσπᾶται μέγας ὄγκος χιόνης συμπαρασύρων ἕνα ἐξ αὐτῶν τὸν Μορονογιάννην τὸν ὅποτον καὶ ἐκύλισεν 150 ὀργυᾶς κάτω μέχρις ὅτου φθάσας οὗτος εἰς τὸ βάθος πλησίον τοῦ ποταμοῦ ἐκρατήθη μεταξύ δύο κυπαρίσσων.

Οἱ λοιποὶ σύντροφοι τοῦ ἰδόντες αὐτὸν κρημνιζόμενον ἐλυπήθησαν σφόδρα θεωροῦντες δ' ἄτιμον τὸ νὰ φύγῃ καὶ ἐγκαταλείψῃ τοῦτον καὶ νεκρὸν ὄντα (ὡς ἐθεώρουν αὐτὸν) ἀπεφάσισαν νὰ προχωρήσωσιν ἐκ τῶν κρημνῶν κάτω καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐφαίνετο νεκρὸς ὁ σύντροφός των. Πρῶτος ὁ Χρ. Κουτρούλης μετὰ κόπου πολλοῦ καὶ κινδύνου ἔφθασεν πρὸς τὸ μέρος ἔνθα εἶχε σταματήσει ὁ σύντροφός των τὸν ὅποτον σύρας ἐκ τοῦ ξεσχιτισμένου φορέματος κατεβίβασεν ἐκ τοῦ δένδρου εἰς τὸ ὅποτον εἶχε κρεμασθῆ. Ἰδὼν δὲ ὅτι οὗτος δέν ἦτο νεκρὸς ἀλλ' ὅτι ἔζη τὸν ἔθεσεν ἐπὶ τῆς πλάτης του καὶ κατόπιν ἀνῆρχετο καὶ πάλιν πρὸς τὸ μέρος ἔνθα εὕρισκετο καὶ ὁ Σπυρίδων Μαλινδρέτος.

Τὸ τί ὑπέφερον οἱ εἰρημῆνοι σύντροφοι μέχρις ὅτου φθάσουν εἰς τὴν διαμονὴν μου εἰς τοῦ Κανδηλι τὸ σπηλαῖον εἶναι ἀπερίγραπτον.

Περὶ τὸ ἑσπέρας ἐφάνησαν οὔτοι πλησιάζοντες ὁ Χριστοῦλης καὶ Σπυρίδων φέροντες καὶ τὸν κρημνησθέντα σύντροφόν των τὸν ὅποτον φθάσαντες ἐτοποθέτησαν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου σχεδὸν ἡμιθανῆ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεκοίνωσαν εἰς ἡμᾶς τὰς ἐλιβερέας εἰδήσεις τῶν Λάικων.

Τὴν νύκτα ἐκεῖνην δέν κατορθώσαμεν νὰ μεταδώσωμεν τὰς ἐλιβερασταύτας εἰδήσεις εἰς τοὺς ἐν Σαμαριᾶ καὶ Πέριξ, ἀπεφασίσαμεν δὲ τί ἔπρεπε νὰ πράξωμεν.

Ἐν τῇ θέσει τώρα Ζουμὶ οἱ ἔξ καταδικασμένοι νὰ φονευθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ἰπιαχῆ μεταξύ τῶν ὀρειῶν ἦτο καὶ ὁ Ι. Βολάνης καὶ ὁ Ἐμμ. Ζουριδάκης ἐκ τοῦ ἐξαρλοῦ μου ἐφυλάττοντο ὑπὸ ἐντοπίων Τοῦρκων τὴν δὲ ἐπαύριον θὰ ἐξετελοῦντο οἱ φόνοι. Τὴν νύκτα ἐκεῖνην οἱ φυλάττοντες τοῦρκοὶ συνεζήτουν καὶ ἔλεγον ἕκαστον τὸν τρόπον

δι' οὗ θά ἐφόνευον τὸν λαχόντα εἰς αὐτὸν ἐπαναστάτην.
Ἀκονίζοντες λοιπὸν κατὰ τὴν νύκτα ταύτην τὰ γκαταγάνια αὐτῶν
ἔλεγον ὁ μὲν ὅτι θά κόψη πρῶτον ἓνα πρὸς ἓνα τὰ μέλη τοῦ ἐπα-
ναστάτου καὶ τελευταῖον τὴν κεφαλὴν, ὁ δὲ ὅτι θά καθῆται τὸν
ἰδικὸν του ζῶντα, ὁ δὲ ὅτι ἀφοῦ τοῦ ἐξωρῦξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς
θά τὸν κρημνήσῃ ἀπὸ παρακείμενον κρημνὸν τοῦ ὀρθοῦντος κλπ.
καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰς αἰμοβόρας ταύτας σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας
τῶν τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀκούσαντες Χριστιανοὶ τινες
ἠσθάνθησαν ψυχικὴν τινα τρικυμίαν ἐξ ἧς ἀνεπήδησεν τὸ ἑλλη-
νικὸν αἷμα τῶν ὅπερ τοὺς ἐξεβίασεν νὰ συσκευασθῶσιν ἀμέσως περὶ
τῆς συντηρήσεως τῶν 13 ὁμοχωρίων τῶν καὶ ἰδία τῶν 6 καταδικασθ-
σμένων εἰς θάνατον. Ἀμέσως λοιπὸν συσκεφθέντες εἰς Λάκκοις
ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν ἄνθρωπον εἰς Χανιά πρὸς τὸν Γεν. Διοι-
κητὴν καταγγέλοντες εἰς αὐτὸν τὴν σύλληψιν ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ τοῦ
Σκουλά, ἐξ ἐπαναστατῶν ἐλθόντων πρὸς ἀναζήτησίν του καὶ ἐξ φι-
λησούχων κατοίκων ὡς καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μουλά Μπαχρή-Καϊμακά-
μη ὅπως φονεῦσῃ αὐτοὺς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφοβοῦντο ὅτι ὁ στρατιω-
τικὸς πασᾶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ υπακούσῃ εἰς τὸν Γ, Διοικητὴν
ἀλλὰ νὰ φονεῦσῃ αὐτοὺς, διὰ τοῦτο ὁμοῦ πάντες καὶ πρὶν ἐξημερῶ-
σῃ ἦλθον καὶ περιεκύκλωσαν τὴν σκηνὴν τοῦ Καϊμακάμη ζητοῦντες
ὅπως ἀναγκάσωσιν εἰς αὐτὸν σπουδαῖον τί γεγονός. Σπουδαῖα ὑ-
πηρεσία ἐθεωρεῖτο τότε εἰάν κατορθωνοῦν νὰ ὑποτάξωσιν ^{αὐτοὺς} ^{πρὸς τὴν} ^{ἀρχὴν} ^{ἐκείνην}
ὁποῖον καὶ ἐβραβεύετο ὁ κατορθῶνων τοῦτο. Ὁ πασᾶς λοιπὸν
νομίσας ὅτι περὶ τοιούτου τινὸς ἐπρόκειτο ἐδέχθη αὐτοὺς μετὰ
χαρᾶς καὶ κατὰ τὴν ἀσυνήθη ταύτην ὥραν. Οὗτοι εἰσελθόντες
ἔπεσαν πρὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ φονεῦ-
σητοὺς βῆ Λακιώτες καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκεῖνοι ὑπέσχοντο νὰ ὑποτά-
ξωσιν ὅλους τοὺς Λακιώτας ἐπαναστάτας. Ὁ Πασᾶς παρατηρήσας
αὐτοὺς ἀπήντησεν ὅσον καιρὸν ῥύδεμιν ὑπηρεσίαν προσεφέρατε
εἰς τὸ δοβλέτι, οὔτε δὲν ἀνελάβετε ἐνῶ τόσας φορές σᾶς ἐπρο-
σκαλέσαμεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας λοιπὸν πῶς νὰ δώσω σήμερον
πίστιν εἰς τὰ ὑποσχέσεις σας; Αὐτοὶ τότε εἶπον ὅτι δὲν ζητῶ-
σιν νὰ ἐλευθερωθῶσιν οἱ αἰχμάλωτοι πρὶν αὐτοὶ ἐκτελέσωσιν τὰς
ὑποσχέσεις αὐτῶν. Οὗτος ὅμως ἐξηκολούθει μένων ἀκαμπτος καὶ
περιφρονῶν αὐτοὺς διότι λέγει δὲν ἀνετίχθησαν ἄλλοτε εἰς τὰς
ἀνάγκας τῆς Κυβερνήσεως εἰ ἢ μόνον τώρα ποῦ εἶχον τὴν ἀνάγκην
της.

Τύχη ὅμως ἀγαθὴ τὴν προηγουμένην εἶχε ἐξέλθει ἐκ τῆς φάραγκος Σαμαριάς ὁ πιστὸς καὶ ἐνθερμος πατριώτης Δρακογεώργης καὶ εἶχε ἔλθει πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ἐφυλάττοντο οἱ ἐπαναστάται, . Μαθὼν δὲ τὰ τρέχοντα καὶ γνωρίζων καὶ τὴν κατάστασιν μας ὧν δὲ τολμηρὸς καὶ σύνους σκέπτεται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Καϊμακάμη καὶ κατορθῶσιν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ μέχρις ἔτου ληφθῆ ἢ ἀπόφασιν τοῦ Γεν. Διοικητοῦ. Ἐνδεδυμένος λοιπὸν τὴν στολὴν τοῦ ἐπαναστάτου καὶ ὀπλισμένος ὧν, ἔρχεται πρὸς τὸν Καϊμακάμη εἰς τὸν ὅποιον καὶ λέγει τὰ ἑξῆς. "Ἀφέντη ἐγὼ εἶμαι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τοῦ Χατζῆ Μιχάλη διὰ νὰ ἔλθω καὶ νὰ μάθω τί ἀπέγεινεν ὁ ταχυδρόμος καὶ οἱ ἄλλοι οἵτινες ἐστάλησαν νὰ συνοδεύσωσιν ἐκεῖνον τοὺς ὁποῖους πάντες ἀνυπομόνως περιμένουσιν οἱ ἐν Σαμαριά ἐπαναστάται διὰ νὰ τὸν δώσωσιν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Γ. Διοικητοῦ. Ἄν λοιπὸν μάθουν ὡς γνωρίζω ὅτι τοὺς ἔχετε φυλακισμένους δὲν θὰ πλησιάσῃ κανεὶς νὰ ὑποταχθῆ ἀφ' οὗ τούτους ἀπεφασίσατε. Τώρα αὐτοὶ περιμένουν νὰ ἐπιστρέψω ἐγὼ καὶ τοὺς πληροφωρῶ τὰ τρέξαντα, καὶ ἂν μοῦ δίδετε λόγον ὅτι δὲν θὰ τοὺς χαλάσῃτε τότε σὰς ὑπόσχομαι νὰ τοὺς πλησιάσω ὅπως νὰ ὑποταχθῶσιν. Ἐνθαρρυνθέντες δὲ τότε καὶ ἄλλοτερον ἰκετεύοντες ὑπεσχέθησαν καὶ οὔτε εἰς αὐτὸν ὅτι ἐάν ἀναβάλῃ τὸν φόνον αὐτῶν θὰ μεταβῶσιν μετὰ τοῦ Δρακογεώργη εἰς Σαμαριάν διὰ νὰ πείσωσιν τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ὑποταχθῶσιν καὶ ἂν τοῦτο δὲν κατορθῶσιν τοὺς μὲν αἰχμαλώτους τότε νὰ φονεύσῃ, αὐτοὺς δὲ νὰ τιμωρῆσῃ ὅπως θέλει. Εἰς τὰ λεχθέντα ταῦτα ὑπὸ τοῦ Δρακογεώργη κάπως ἐπέσθη ὁ Πασσᾶς καὶ ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ αὐτὸν ζητῶν πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Σαμαριά λέγων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποτανθῶσιν εἰς τὸν πολιτικὸν πασᾶν ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν στρατιωτικὸν ἐκ τοῦ ὁποῖου τὰ πάντα ἐξαρτῶνται καὶ ὅτι αὐτὸς ὑποφέρων εἰς τὰ χιῶνας ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ἐξετάζῃ αὐτὰ καὶ οὐχὶ ὁ ἐν Χανίοις πολιτικὸς Πασσᾶς. Ὁ Δρακογεώργης ἀπήντησε τότε οἱ ἐπαναστάται δὲν ἐγνώριζον τὸν διευθύνοντα στρατιωτικὸν τῆς Φώκίας Πασσᾶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάνθησαν πρὸς τὸν Γ. Διοικητὴν, πλὴν ὑπάρχει εἶπεν ἀκόμη καιρὸς ἂν δὲν χαλασθῶσιν οἱ αἰχμαῶτοι νὰ ὑποταχθῶσιν οἱ ἐπαναστάται κατ' εὐθείαν πρὸς Σᾶς."

"Ἰπόσχεσαι λοιπὸν εἶπεν τότε ὁ Καϊμακάμης νὰ μοῦ φέρῃς τὸν Χατζῆ Μιχάλη Γιάνναρην, τοὺς Μανδάκους τὸν Μαυρογέννην καὶ

Νικολοῦδην ἀπὸ τοὺς Λακιώτας. (Μάλιστα ἀπῆντησεν τότε ὁ Δρακογεώργης) καὶ ἂν δέν σᾶς τοὺς φέρῃ τότε νά πάθῃ ἐγὼ ὅτι εἶναι καταδικασμένους νά πάθωσιν οἱ ἐξ αἰχμαλώτοι ἐπαναστάται) οἱ δέ λοιποὶ εἶπον (ἡμεῖς θά φονεύσωμεν τὸν Χατζῆ Μιχάλην καὶ ὅποιον ἄλλον ἀρνηθῆ νά πλησιάσῃ πρὸς μᾶς. Ὁ Καϊμακάμης ἤκουεν μετὰ προσοχῆς τῶν λόγων τοῦ αὐτοτιτλοφορηθέντος ἀπεσταλμένου ἡμῶν μετὰ δέ ταῦτα ὑπομειδιῶν ἠρώτησεν τοὺς περιστοιχοῦντας Τοῦρκους καὶ Χριστιανοὺς περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Δρακογεώργη, παρ' ὧν καὶ ἠῆμα ἔμαθεν ὅτι ἦτο σύντροφος καὶ ἀνθρώπος μέ ἀξία καὶ ὅτι ἐξάπαντος ἦτο ἀπεσταλμένος ἡμῶν. Πράγματι ὁ Δρακογεώργης υἱὸς τοῦ Δράκου τῶν Λάκκων τοῦ Θραύσαντος τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς μετὰ τοῦ Καυκαλά Ρούσου Πωλογεωργάκη κ. λ.π. κατὰ τὸ 1824 καὶ ἀποδράσαντες ἐκ τῆς φυλακῆς, ἦτο τιμιωτάτου χαρακτῆρος καὶ μεγάλων αἰσθημάτων ἀνὴρ.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Καϊμακάμης ἐνέδωσε τέλος καὶ ὑπεσχέθη ὅτι δέν θά χαλάσῃ αὐτοὺς ἀλλ' ἐάν/ἐνδέσῃων ἢ τὸ πολὺ ὀκτῶ ἡμερῶν δέν ἤθελον παραδοθῆ οἱ Ἐπαναστάται τότε θά ἐφόνευσον ὅχι μόνον τοὺς αἰχμαλώτους ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ὑποτεταγμένους καὶ ὅς καλέσας κατέστησεν ὑπευθύνους ἐάν δέν παραδοθῶμεν.

Ὑπεσχέθη καὶ πάλιν ὀριστικῶς ὅτι δέν θέλει τοὺς φονεύσει πρὸ τῆς προθεσμίας ἀλλ' ὅτι θά τοὺς στείλῃ εἰς Χανιά μέχρις ὅτου ἴδῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Δρακογεώργη καὶ τῶν λοιπῶν.

Ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Κανδήλι τὸ Σπήλαιον διηυθυνόμεθα τὴν πρωτῆν πρὸς τὴν κώμην Σαμαριάν ὅπου θά συνηντῶμεν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρχηγοὺς καὶ πληρεξουσίου δια νά ἀνακοινώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰς θλιβερὰς εἰδήσεις τῶν Λάκκων καὶ σκεφθῶμεν περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἐν τῷ ὅμως εὐρισκόμεθα εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου εἰς θέσιν Μητηρίτζια αἰφνιδίως συναντῶμεθα μετὰ τοῦ Μαυρογέννη Κριάρη καὶ λοιπῶν ἀποσυρομένων ἐσπευσμένως ἀπὸ τῶν θέσεων των οἵτινες συνέστησαν καὶ εἰς ἡμᾶς νά ὑποχωρήσωμεν διότι λέγει Τοῦρκοι ὀδηγηθέντες ἐκ τῆς ἀπὸ Ἀγίαν Ρουμέλην Σφακίων εἰσόδου εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς Φάραγγος καὶ ἐφθάνον πλέον εἰς τὴν Σαμαριάν. Ἴδού τίς εἶχε συμβῆ. Ὁ ἐν Ἐμπροσγιάλω Σφακίων Σάββα πασᾶς πρὸ πολλοῦ ἐζήτηι νά παραδοθῶμεν εἰς αὐτόν ἵνα παρουσιασθῆ ὡς ἱκανὸς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του καὶ ἀνταμοιβθῆ, εἰς αὐτόν δέ εἶχον παραδοθῆ καὶ πρὸ ὀλίγου χρόνου οἱ ἐξ Ἀσκύφου οὖς καὶ ἀπέστειλε εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τινος Γαλλικοῦ πλοίου. Μετεχει-

ρίζετο καὶ τῶρα πᾶν μέσον θεμητὸν καὶ ἀθέμητον διὰ νὰ κατορθώ-
ση νὰ παραδωθῶμεν εἰς αὐτὸν καὶ οἱ τελευταῖοι Ἐπαναστάται.
Πρὸς τοῦτο μετεχειρίζετο ὡς ὄργανα Σφακιώτας τινὰς ἐξ Ἁγίας ^{Ἁγίου Διονυσίου καὶ Ἰωάννου}
Ρουμέλης, οἵτινες καὶ μετέδιδον τὰς εἰδήσεις καὶ τὰ συζητούμε-
να μεταξὺ ἡμῶν καὶ Ἐκείνου. Ἡμεῖς διὰ νὰ κερδίζωμεν χρόνον
δὲν ἀπερρίπτομεν τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἀλλ' οὔτε καὶ ἐδεχόμεθα
αὐτὰς, ἀλλ' ἀνεβάλομεν προφασίζόμενοι ὅτι θὰ συνεκαλοῦμεν γενι-
κὴν συνέλευσιν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτου. Ὁ
παῖββα Πασᾶς ὅμως πληροφορηθεὶς φαίνεται ὅτι ἡμεῖς ἀπετάθημεν
πρὸς τὸν Γ. Διοικητὴν περιφρονήσαντες αὐτὸν, ἐξηγριώθη καὶ
ἀπέστειλεν ἀμέσως στρατὸν διὰ θαλάσσης εἰς Ἁγίαν Ρουμέλην
Σφακιῶν ἐκεῖθεν δὲ ὁδηγηθεὶς ὁ Στρατὸς οὗτος ὑπὸ παρασίτων
τοῦ ἔφθασεν λίαν πρῶτ' ἀπαρατήρητος ἐντὸς τῆς Σαμαριάς πρᾶγμα
ἀνέλπιστον εὐρῶν ἡμᾶς διεσπαρμένους ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὸ δὲ χεῖρι-
στον γυμνοὺς καὶ ἄνευ πολεμοφοδίων. οἱ ἐν Σαμαριάᾳ Ἐπαναστάται
ἴδόντες αἰφνιδίως αὐτοὺς ἤρπασαν τὰ ὄπλα μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ
τοὺς κτυπήσουν. οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀπέστειλαν πρὸ αὐτῶν ἀπεσταλμέ-
νους οἵτινες ἐζήτησαν παρὰ τῶν ἡμετέρων νὰ παραδωθῶσιν ἄνευ
αἵματοχυσίας εἰπόντες ὅτι ὁ Στρατὸς δὲν ἔχει διαταγὴν νὰ πυρο-
βολήσῃ εἰμὴ μόνον ὅταν πυροβοληθῇ. Τότε καὶ ἡμέτεροι Ἀρχηγοὶ
καὶ πληρεξούσιοι ἔτρεξαν καὶ διὰ παντός τροποῦ κατώρθωσαν νὰ
ἐμποδίσουν τοὺς λαβόντας τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τούρκων εἰπόντες
εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ στρατοῦ διότι τίποτε
δὲν θὰ κατορθώσουν ἄνευ πολεμοφοδίων, εἰμὴ θὰ προκαλέσωμεν τὴν
αφαγὴν τῶν ἄνευ οὐδενός ἀποτελέσματος. Τοὺς παρεκάλεσαμεν δὲ
νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον ὅπου καὶ θὰ εἶχον καιρὸν
νὰ συσκεφθῶσιν καλυτερον περὶ τοῦ πρακτέου. οὕτω κατέπεισαν αὐ-
τοὺς καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Σαμαριάν πλήν κλαίωντες σχεδὸν διότι
ἦτο θέσις πολεμικωτάτη οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε εἶχε πατηθῇ ὑπὸ Τουρκικῆ
κοῦ ποδός, ἀπεσύροντο δὲ πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον ὅπου καὶ
συναντήσαμεν αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς, ὁμοῦ δὲ ἔπειτα μαθόντες ταῦτα
ἐπιστρέψαμεν ὀπίσω καὶ συναθροισθέντες εἰς θέσιν Νεροῦτσικο
ἄρχισαμεν συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐν τῷ δὲ ἡμεῖς
συνεσκεπτόμεθα ἐπὶ τῆς κλιόνος συζητοῦντες περὶ τοῦ πρακτέου
οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν καταδιώκοντες ἡμᾶς κατὰ πόδας ἐνῶ ἄλλοι
μὲ ἐσάλπιζον τὴν παράδοσιν μας ἄλλοι δὲ διαφοροτρόπως μᾶς ἐνέ-
παιζον.

Ὁ ἀναβραμὸς καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἡμετέρων εἶχε κορυφωθῆ
φλόγες δὲ θυμοῦ ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν βλέποντες νὰ
ἐμπαίζωσι ἡμᾶς οἱ ἐπὶ τρία ἔτη ὑφ' ἡμῶν ἐμπαίζόμενοι Τοῦρκοι καὶ
δὴ ἐπὶ τῆς τελευταίας κατοικίας μας τοῦ τελευταίου ἀσύλου μας
τὴν φάραγγαν.

Εἰς τὴν στιγμήν ταύτην κατεπράυνεν καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς ὁ σεβαστὸς ὅσον καὶ λογικὸς Πρόεδρος Παρθένιος Περίδης ῥημιήσας πρὸς αὐτοὺς ἐκ τοῦ προχείρου συστήσας δὲ νὰ μὴ πυροβολήσωσι τοῦ ἀψύχου τούτου στρατοῦ.

Τὰς θλιβεραὶ τῶν Λάκκων εἰδήσεις δὲν ἔχομεν ἀνακοινῶσαι εἰσέτι εἰς αὐτοὺς διδῶντι μέχρι τοῦδε δὲν ἐδόθη ἡμῖν πρὸς τοῦτο καιρὸς τῶρα δὲν ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλην ἔξαφιν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη.

Ὁ Σεβασμιὸς Περίδης διὰ τῶν λόγων του ἀνέστειλεν τὴν ῥομὴν ἐπαναστατῶν οἵτινες καὶ ἀπεσύροντο εἰς τὴν θέσιν Ξυλοσκαλον ὅπου πλέον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνέλθωσι οἱ Τούρκοι εὐκόλως.

Τιν, ἐς ἐκ τῶν ἡμετέρων ὄντες ἐπὶ τῶν χαραδρῶν τῆς Σαμαριαῖς καὶ μὴ προφθάσαντες νὰ μᾶς ἀκολουθήσωσι προσεκοιμήθησαν τοὺς ὑποταγμένους δι' ὃ καὶ δὲν συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τούτων ἦτο καὶ ὁ πολυπαθὴς Σταματογεώργης ὃν καὶ προπέστειλαν πρὸς ἡμᾶς οἱ Τούρκοι διὰ νὰ μᾶς εἶπη ἐκ μέρους τοῦ Σάββα καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Σφακίοις στραταρχῶν νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν καὶ παραδοθῶμεν εἰς αὐτοὺς καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἐν Φώκια οἵτινες (ὡς ἔλεγε ἡμῖν) διετάχθησαν ἤδη νὰ μᾶς καταδιώξωσιν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο δι' ὃ συνεβούλευσεν ἡμᾶς νὰ παραδοθῶμεν πρὶν εὐρεθῶμεν μεταξὺ ὄντων πυρῶν. Ὁ Σταματογεώργης ἔφθασεν ἡμᾶς εἰς "Νερούτσικο" τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐγράφομεν τὸ Γραφεῖον τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο τὸ ῥόδιον χιονισμένον ὑπαιθρον ἐν μέσῳ τῶν χαραδρῶν ἐπροφυλάττετο δὲ ἀπὸ τὴν πίπτουσαν κατὰ τὴν ὥραν ἐκεῖνην χιόνα ὑπὸ μιᾶς πατανίας (κλινοσκεπάσματος) τεντομένης ἀνωθεν τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς. Πάντες διὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγγελίδου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Φώκια στρατάρχην δηλοῦντες ὅτι προχωροῦμεν πρὸς αὐτόν διὰ νὰ τῷ παραδοθῶμεν καὶ νὰ διατάξῃ τοὺς προσκόπους του νὰ μὴ βλάψωσι τὸν ἀγγελιοφόρον μας.

Διὰ νὰ προλάβωμεν λοιπὸν ἡμεῖς τὴν καταδίωξίν μας ἐκ τῶν ὀπισθεν μέχρις ὅτου ἀνέλθωμεν ἀρκετὴν ἐτι ἀπόστασιν κρημνισθῆναι χιονισμένην καὶ λίαν ἀνωφερικὴν (τὸ μέρος ἀκριβῶς ἔνθα τὴν προηγουμένην ἐκρημνίσθη ὁ Μωρονογεώργης) ἐστείλαμεν καὶ πάλιν ὅτι-
σω τὸν Σταματογεώργην διὰ νὰ εἶπη τῶν Τούρκων ὅτι δὲν ἀπορρίπτομεν τὰς προτάσεις των ἀλλ' ὅτι σκεπτόμεθα ἀκόμη ἐπ' αὐτῶν. Ἡ μόνη σωτηρία ἡμῶν ἦτο νὰ ἀνέλθωμεν ἐπὶ τοῦ Ξυλοσκαλου. Πεντακόσιοι λοιπὸν στρατιῶται ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν Κισσάμου, Σελίνου καὶ Κυδωνίας ἀρχίσασιν ἀνερχόμενοι δρόμον ἀνωφερικόν ὃν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀχαράτομεν ἐπὶ τῶν χιόνων μετὰ μυρίων

βασάνων.

Τούτους ἐνεθαρρύνομεν συχνά λέγοντες ὅτι μεθ' οὗ πολὺ θά συ-
ναντηθῶμεν μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου Σκουλά ἀποκρίπτοντες ἀκόμη τὴν
σβλήφιν αὐτοῦ εἰς Λάκκους καὶ τὸν ἐπεικείμενον θάνατον καὶ
αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν συλληφθέντων. Διὰ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφόμε-
νου τρόπου κατορθώσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Κα-
κῆς Σκάλας. Ἐκεῖθεν δὲ πάλιν θέσαντες ὁδηγούς τοὺς δυνατοτέρους
καὶ καλιτέρους χιονοφκόπους ἐφθάσαμεν ὥσιν καὶ ἀβλαβεῖς μετὰ
τετράωρον περίπου κινδυνωδεστάτην καὶ λίαν κοπιώδη πορείαν
ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ξυλοσκάλου περίπου τριακόσιν ἐκ τῶν πεντα-
κοσίων.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἄλλοι μὲν συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων,
ἄλλοι ἔμειναν εἰς Σαμαριά, ἄλλοι προσεποιήθησαν τοὺς ὑποτεταγμέ-
νους καὶ ἄλλοι ἐκρήθησαν εἰς τὰ κκ σπήλαια μέχρι τῆς ἐπομένης
καθ' ἣν ἀνεχώρησεν ὁ τουρκικὸς στρατός. Ἐξ οὗ ἀνήλθομεν ἐπὶ τοῦ
Ξυλοσκάλου καὶ ἀνεπνεύσαμεν ὀλίγον ἐπροχωρήσαμεν εἴτα βαδίξοντες
πρὸς τὸν Ἰομαλὸν διὰ τῆς "Στενῆς Μοίρας". Ἐδῶ πλέον ἔπρεπε
νὰ ἀνακοινωθῶσιν τὰ συμβάντα εἰς Λάκκους εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους
μας. Ταῦτα λοιπὸν ἀνεκοινώθησαν τότε ὑπὸ τῶν ἐλθόντων ἀπ' ἐκεῖ
Χριστούλη καὶ Σπυρίδωνος τὰ ὁποῦν ἀκούσαντες καὶ ἀγνοοῦντες ἔμει-
ναν ἀληθῶς κεραυνόπληκτοι κατήφεῖς δὲ καὶ περιλυτοὶ ἀκουμβήσα-
ντες τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὄπλων των ἤρρησαν χύνοντες μαῦρα
δάκρυα. Τοσοῦτον δὲ ἐλύπησεν τοὺς πάντας ἢ εἶδῃσι αὕτη ὥστε
πάντες ἄλλοι διεσκορπίσθησαν ἐπὶ τῶν λόφων τῶν μερῶν ἐκεῖνων.
Ἰαμυδρᾶν ἰδέαν πάντων τῶν προλεχθέντων δίδουν ^{σελῶν} τινὲς ἐρασιτέχνου-
δημοτικῆς ποιητοῦ ἐκ τῶν Ἐπαναστατῶν τούτων ἔχοντες οὕτως:

Στὰ χίλια ὀκτακόσια ἑξήντα καὶ ἑννέα
Μαῦρη ἄντάρτα πλάκωσε ἀραχιασμένη μέρα
Συνάζονται οἱ Ἄρχηγοὶ στὰς 5 τοῦ Γενάρη
Στὴν Σαμαριά στὴν φάραγγα μὲ συλλογὴν μεγάλην
Συνάζονται οἱ Ἄρχηγοὶ καὶ ἐκεῖ ἀποφασίζουσι
Θημαιοφόρου τοῦ Χατζῆ, γράμματα ἐγχειρίζουσι
Γράφουσι τοῦ Διοικητοῦ νὰ τῶν ἐστελεῖται πλοῖα
νὰ φύγουσι ἀπὸ τὸ νησί νὰ γίνῃ ἡσυχία
Ἄλλ' ὁ Πασσᾶς τῶν ἀπαντᾶ ν' ἀ μὴ ἀναχωρήσουσι
Ἄλλ' ἀ τὸ γρηγορώτερον νὰ ῥθῶσι νὰ προσκυνήσουσι
συνέλαβον τὸν κομιστὴν μὲ δώδεκα Λακκιώτας
τοὺς Σωματάρχας τοῦ Χατζῆ τοὺς ἀξιολογούς του Στρατιώτας

Τούρκου από τήν Σαμαριάν ὄρμουν καί οἱ Φωκιῶτες
τὸ χιόνι δεκα πέντε ὄργαναίς χωρὶς τροφή οἱ στρατιῶται
Ἦλθε ἡ ὥρα ἡ πικρά ἡ τεθλιμένη μέρα
Πιά ν' ἀποχαιρέτισωμεν ἀδέλφια τήν μητέρα
Τρία στοιχεῖα φοβερά πολλά μᾶς κυνηγοῦνε
ἡ πεῖνα τὸ χιόνι καί ἡ Τουρκιά πᾶν νά μᾶς καταπιούνε
τᾶ ἔγγραφα μᾶς ἦλθανε μέσ' ἀπὸ τήν Γαλλίαν
ἡ Κρήτη ἀποφασίσανε νά μένη στήν Τουρκία
Ὁ Κόρακας δέν εἶναι δῶ πρέπει κι' αὐτός νά μάθῃ
τόν σημερινόν κατακλυσμόν νά μή βραδύνη νᾶρθῃ
δέν μένει ἰσπανάστασις σι' οὐλή τήν ἄλλη Κρήτη
σήμερον σβύνει κι' ἀπόδῶ ὡ τεθλιμένη μήτηρ
Χωρὶς πολεμοφοδία ἴντα θά ποῦν στούς Κρήτας
τόν μήνα οὐλον θρέφομεν βελάνια τούς ὀπλίτας
Κλαῖτε βουῶν, κλαῖτε δενδρά βοᾶτε σεῖς φαραγγία
σήμερον οὐλο τὸ νησί σκεπάζεται μέ μαῦρα
Σήμερον ξεχωρίζομεν χάνομεν Δευτεριά
σήμερον παραδίδομεν Πατρίδα στήν Τουρκίαν
Μή προσκυνήσωμεν ἀδελφοί τοῦ τούρκου τόν Τζαμπίτη
ὡ ἀρειμάνιοι βλαστοί ὡ ἥρωες τῆς Κρήτης
Μή δώσωμεν τᾶ ὄπλα μας τᾶ αἱματοβαμμένα
μαζύ μας νά τᾶ ἔχωμεν συντρόφους εἰς τᾶ ξένα
Ἐμεῖ νά τᾶ κρεμάσωμεν πλησίον πρός τᾶ θεῖα
ὥστε νά ἐκπληρώσωμεν τὸ χρέος στήν Πατρίδα
Μακράν νά πᾶ νά σφιξομεν λαούς ὑπὸ δουλείαν
ποῦ νᾶχουν τήν ἀπόφασιν ψιά τήν Ἐλευθερίαν
Στήν πέτρα νά τυπώσωμεν τόν ὄρκον Πατριῶται
ὥστε νά ζῶμεν εἰς τήν γῆν μή γίνωμεν προδόται
δέν μᾶς κατηγορεῖ κανεῖς ὅπου θέ νά περνοῦμεθ
μάλιστα θά μᾶς ἀγαποῦν θά μᾶς παρηγοροῦνε
Σκοπόν ψηλόν διώκομεν τοῦ κι' ὁ θεός προστάζει
ἀνταμοιβή ὑπόσχεται σωτήριον ὅτον ἄδην
Ἐπιμονήν ἄς ἔχωμεν καί σταθεράν καρδίαν
ὥστε ν' ἀνάψῃ ἡ φωτιά σέ ὅλην τήν Πατρίδα
Ἐύχῃ σου μας Μητέρα μας μέσ' ἀπὸ τήν καρδίαν
γρήγορα νά πανέλθωμεν εἰς τήν Ἐλευθερίαν
Ἐχύσαμε αἶμα ποταμόν καί ἐβάψαμε τᾶ ὄρη

καὶ μὴ παραπόνεσαι μας ὡς τεθλιμένη κόρη
Ποῦ πᾶς τοὺς ἀντριωμένους σου πολυπαθῆ Κριάρη
στοὺς Τούρκους νὰ παραδωθῆς καὶ Χατζῆ Μιχάλη
Ἄρα γε δὲν ληπεῖσθε σεῖς Μάντακα Μαυρογέννη
Κορκίδη καὶ Παρθένιε τοῦ τόπου πιστεμένοι; κλπ.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρισκομένω ἡμῶν προσεκλήθη
τότε ὑπὸ τοῦ Κριάρη ὅστις μοῦ εἶπεν ὅτι ἡ γνώμη του εἶναι ἀφοῦ
τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, νὰ ἀποστελωμεν τοὺς
ἀνθρώπους μας νὰ πάνε νὰ παραδοθῶσιν ἡμεῖς δέ οἱ δύο ἐφ' οὗ
κρατήσωμεν καὶ ἕνα ἕκαστος βοηθὸν νὰ ζητήσωμεν ἐκ τινος παρα-
λίας εἴτε τοῦ γελίνου εἴτε τῆς Κυδωνίας νὰ ἀναχωρήσωμεν ἐκ
τῆς Κρήτης, ἐπρόσθεσεν ὁδὸτι εἰς ἡμᾶς τοὺς δύο δὲν εἶναι ἡ
πολλή ὀργή τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀφ' οὗ ἡμεῖς φύγωμεν ἴσως νὰ μὴ
βλάβῃ τοὺς ἄλλους.

Μολονότι ἐθεώρησα ἀδύνατον νὰ χωρισθῶμεν ἀπὸ τοὺς
διὰ τῶσων θυσιῶν καὶ αἱμάτων συνδεθέντας συναδέλφους καὶ συνα-
γωνιστὰς μας ἐν τούτοις τῷ εἶπον ὅτι νὰ προτείνωμεν τοῦτο εἰς
τοὺς ἄνδρας μας καὶ ἐλέπομεν τὴν γνώμην των. Πράγματι ἐπροτε-
ίναμεν τοῦτο ἀλλὰ μόλις ἤκουσαν ὅτι θὰ παρεδίδοντο ἀνευ ἡμῶν
ἕνα γενικὸ Ὄχι, ὄχι, ἠκούσθη παρ' ὄλων τῶν στομάτων.

Χωρὶς τοὺς Ἀρχηγούς μας, ἐκείνους μετὰ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθημεν
ἐπὶ τρεῖς ἔτη ἢ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπίστεύθημεν τὴν
διεύθυνσιν ἡμῶν καὶ τῆς Πατρίδος βῆμα δὲν προχωροῦμεν οὔτε
θ' ἀποχωρισθῶμεν κατ' οὐδένα τρόπον χωρὶς κεφαλὴν ποῦ θὰ ὑπάγω-
μεν; Τί θὰ λέμε ὅτι ἐκάμαμε τοὺς Ἀρχηγούς μας ὅταν θὰ μᾶς
ρωτοῦν; Μαζὶ θὰ πάμε δι' ἃ νὰ μᾶς ὑπερασπισθῆτε ἐνώπιον αὐτῶν
ὡς ὑπερασπίζεσθεσκαί εἰς τὸν πόλεμον ἄλλως ἅς μείνωμεν ἐδῶ
εἰς τὸ χιόνι ἕως φθάσουν οἱ Τούρκοι νὰ μᾶς φονεύσουν ὅλους
μας.

Αὐτὰ μᾶς ἀπήντησαν ἀπὸ κοινοῦ πάντες οἱ δὲ πληρεξούσιοι
τῆς Κυδωνίας Νικολούδης καὶ Ν. Μανδακάκης καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ
Σκουλάς Σταματογιάννης, Μακράτζης Παπᾶ Γεωρ. Καυρούλης κλπ., ἀφ'
οὗ ἐδιαιτέπως συνεσκέφθησαν μὲ παρεκάλεσαν καὶ μοῦ εἶπαν τὰ
ἑξῆς. Ἐφοῦ τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ποῦ δὲν
δυνάμεθα μὲ κανένα τρόπον νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν ἀγῶνα μας πλὴρ
κινδυνευομεν δὲ ἀκόμη περισσότερον εἰάν χωρισθῶμεν φρονοῦμεν
ὅτι πρέπει ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου κνὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τοὺς Τούρ-
κοὺς ἀπὸτε κινδυνευομεν ὀλιγώτερον θὰ ἐλαφρῶμεν δὲ καὶ

τῆνθεσιν καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀδελφῶν μας εἴαν δὲν ἔχουν φονευθῆ
μέχρι τοῦδε."

Μετὰ τοὺτους δὲ τὰ αὐτὰ προσέθεσαν καὶ οἱ Α. Μανδακας, Ἐμμ.
Μαυρογέννης, Ἀναστασογιάννης ὁ γέρον Παρθένιος καὶ ὁ ἐκ Σε-
λίνου Κορκίδης προσέθεσαντες ὅτι ὅπως ἦλθαν τὰ πράγματα δὲν
μένει ἄλλο τι εἰμὴ νὰ παραδοθῶμεν τώρα καὶ κατόπιν ὀλίγοι
ὀλίγοι δυνάμεθα εἴαν δὲν ὑποφέρωμεν τὸν τοῦρκον νὰ φθῶμεν εἰς
Ἑλλάδα.

Ταῦτα πάντα ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῶν Ἐπιναστατῶν καὶ τῶν
τριῶν Ἐπαρχιῶν πλὴν τοῦ Κριάρη.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ εἰς διάφορα μέρη τοῦρκοι στρατάρχαι ἡμι-
λῶντο ποῖος ἤθελε μᾶς παραλάβη καὶ ὑπέσχοντο χάριτας καὶ προνο-
μία ὁ Κορκίδης μετὰ τῶν Ἐπαρχιωτῶν του καὶ τοῦ γέροντος Πε-
ρίδου ἀπεχωρίσθησαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν τοῦ Σελίνου στρα-
τάρχην. Ἡμεῖς δὲ οἱ Κυδωνιάται μετὰ τῶν πλεῖστων Κισσαμιτῶν
ὑπὸ τῶν Ἀναστασογιάννη κλπ. χαράττοντες τὰς χιόνας ἐξηκολου-
θήσαμεν βαδίξοντες ἀπὸ τῆν στενὴν μοῖρα καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν
Λακκιώτικον γύρον τοῦ Ὀμαλοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ ἐπέμφαμεν ἐπιστολὴν
δηλοῦντες τῆν ἐπιθυμίαν μας πρὸς τὸν στρατάρχην τῆς Φώκίας διὰ
τῶν Ἀγγελειοφόρων Χρυστούλη Κουτρούλη καὶ τινος Γαλατιανοῦ
γνωρίζοντες ὀλίγον τὴν Τουρκικὴν. Ὅττοι οἱ δύο μετὰ πολλοῦ κόπου
καὶ βασάνων ἐπλησίασαν εἰς Φώκίαις φέροντες ἀντίλευκου μανδυ-
λίου τὸν λευκὸν χάρτην τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ τῶν ὄπλων των.

Ἐπειδὴ ὁμως εἶχεν ἤδη νυκτώσει καὶ οἱ πρόσκοποι δὲν ἀντε-
λήφθησαν τὸν λευκὸν χάρτην ἠτάχθη ἀσθησὼν νὰ πυροβολήσωσιν κατὰ
αὐτῶν ἀναγείλαντες συγχρόνως διὰ τῆς σάλπιγγος τοῦτο εἰς τὸν
στρατὸν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁμως κατῴρθωσαν καὶ συνηνευθόθησαν διὰ τοῦ
Γαλατιανοῦ καὶ οἱ πρόσκοποι παραλαβόντες αὐτοὺς τοὺς δόηγουν εἰς
τὸν ἐν Φώκία στρατάρχην, οὗτος ὁμως εἶχε μεταβῆ ἐνάκα τῆς χιό-
νος εἰς κατώτερον μέρος εἰς θέσιν "ζουμί" ὅπου καὶ μετάρησαν
καὶ οἱ δύο ἀπεσταλμένοι μας. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἐν Ὀμαλῷ πορευ-
θέντες ἀνατολικώτερον διήλθαμεν τῆς θέσεως "Μπαμπακλαῖς" κατήλ-
θομεν τὴν "Πλάκιν" καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τοῦ "Κυνηγοῦ" πρὶν ἀκομῆ
οἱ ἀπεσταλμένοι μας φθάσωσιν εἰς τὴν ἀπέναντι Φώκιαν, καὶ
τοῦτο διότι ἡμεῖς ὄντες πολλοὶ ἠνοίγομεν ὁδὸν εὐκολώτερον ἢ
οἱ δύο ἐκεῖνοι. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τοῦρκοι δὲν εἶχον λάβει ἀκόμη

γνώσιν τῆς ἀποφάσεως μας καθ' ὅτι δέν εἶχον φθάσει οἱ ἀπεσταλμένοι μας ἐταράχθησαν ὅταν εἶδον ἡμᾶς βαδίζοντες πρὸς αὐτοὺς ἀνευ προφυλάξεως καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ μᾶς πυροβολήσουν, πῆλιν ἐν τῷ μεταξύ ἐδόδοποιηθέντες ἀφήκαν ἡμᾶς ἐλευθέρους νὰ ἀδιέλθωμεν, ὅπου προχωροῦντες ἀπὸ τῆς θέσεως "Βδελλά" διητυνόμεθα κατ' εὐθείαν εἰς "Ζουμί".

Πρὶν τῶρ α εἰσηγηθῶ τὴν ἀφιξίν μας ἐκεῖ ὅπου μᾶς ἠνάγκα-σεν ἡ ἀμετάτρεπτος ὅσον καὶ σκληρὰ ἀπόφασις τῆς Εὐρώπης ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἑλλάδος, τὸ ψῆχος, ἡ ἔλλειψις ἐντελῶς πολεμοφοδίων καὶ τόσοὶ ἄλλοι ἐκτεθέντες λόγοι εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶπω ὀλίγα περὶ τῆς τύχης τῶν αἰχμαλώτων Λακκιωτῶν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν διάστημα.

Ὡς προηγουμένως εἶπον τὴν ἐπομένην τῆς συλλήψεως αὐτῶν Χριστιανοὶ ἐλθόντες εἰς Χανιά κατήγγειλαν εἰς τὸν κ. Διοικητὴν τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ Καϊμακάμη καὶ Μουλά Μπαχρή ὡς πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ταῦτα δὲ μαθὼν ὁ Γ. Διοικητὴς ἔστειλεν ἀμέσως τὴν ἐπομένην ἀγγελιοφόρον εἰς τὸν ἐν "Ζουμί" Καϊμακάμη διὰ τοῦ ὁποίου διέτασεν αὐτὸν τον μὲν γραμματοκομιστὴν Σκουλαῦ ν' ἀποστελεῖ ἀμέσως εἰς Χανιά τοὺς δὲ αἰχμαλώτους νὰ κρατῆ ζῶν-τας μέχρις ὅτου δικασθῶσιν καὶ γνωσθῶσιν καὶ οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἦλθον ἔνοπλοι εἰς Λάκκου.

Πράγματι ὁ Σκουλαῦ ἀστάλη ἀμέσως εἰς Χανιά, παρουσια-σθεὶς δὲ εἰς τὸν Γ. Διοικητὴν κατήγγειλεν μετὰ ἐξαιρετικοῦ θάρ-ρους καὶ περιέγραφε μὲ ζωηρά χρώματα ὅσα ἔπαθεν καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι Λακκιῶται ἐξ ἀμελείας αὐτοῦ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ μὴ θελήσαντας νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν κρατῶν οὗ-τος θά ἠδύνατο νὰ διέλθῃ ἀνενόχλητος μέχρι Σαμαριάς. Προσέθε-σε δὲ ὅτι ἐνεκα τῆς ἀργοπορείας του οἱ ἐν Σαμαριά ἀπέστειλαν ἄλλους πρὸς ἀναζήτησίν του τοὺς ὁποίους ὁμως συνέλαβεν εἰς τὰς οἰκίας των ὁ Καϊμακάμη καὶ ἔχα ἀπόφασιν νὰ τοὺς φονεύσῃ. Ταῦτα πάντα ἐξεφράσθη μετὰ ζωηρότητος προσθέσας ὅτι ἂν οἱ συλληφθέν-τες φονεῦθῶσι ο-ὔδεὶς ἐκ τῶν ἐν Σαμαριά Ἐπαναστατῶν θέλει πλησιάσει πλέον ἀλλὰ θά προτιμήσῃ νὰ ἀλληλοφονευθῶσιν.

Πεισθεὶς εἰς ταῦτα ὁ Γ. Διοικητὴς ἐξ ὅσον μετὰ σθένους ἐξέθηκεν ὁ Σκουλαῦ ἔγραψεν ἀμέσως ἐπιστολὴν ἣν ἔδωκεν εἰς τὸν Σκουλαῦ καὶ τὸν διέταξεν νὰ ἔλθῃ ἀμέσως νὰ μᾶς συναντήσῃ καὶ νὰ μᾶς εἶπῃ συγχρόνως ὅτι ὅλα ὅσα συνέβησαν προῆλθον ἐξ αἰτίας κακῆς συνεβνοήσεως καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι θά μὲνωσιν ἀβλαβεῖς ἕως ὅτου πλησιάσωμεν. Συγχρόνως δὲ ἔγραψεν καὶ τοῦ Καϊμακάμη

εἰς "Ζουμί" διατάσσων αὐτὸν νὰ τῷ ἀποστείλῃ τοὺς 12 αἰχμαλώ-
τους σώους καὶ ἄβλαβεῖς εἰς Χανιά διὰ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ
οὐχὶ ἐντοπίων καθιστῶν αὐτὸν συνάμα ὑπεύθυνον διὰ τὴν τύχην
τούτων. Ὁ δὲ Μουλά-Μπαχρῆς κατὰ τὰ συμπεφωνημένα ἀφ' ἑσπέρας
ἔλθων τὴν πρωΐαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Καϊμακάμη ἐζήτησεν παρ'
αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους διὰ νὰ τοὺς θανατώσῃ. Ὁ Καϊμακάμη τότε
τοῦ ἀπεκρίθη ὅτι μετέβαλεβ ἰδέαν διότι ἦλθεν λέγει καὶ ἄλλος
ἀπεσταλμένος (ἐννοῶν τὸν Δρακογεώργην) ἐκ μέρους τῶν Ἐπαναστα-
τῶν οἵτινες δηλοῦν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ παραδοθῶσιν καὶ ὅτι
ζητῶσι μόνον τὸ ἐκχέυρακι ταχυδρόμον των τὸν ὁποῖον ἐζήτησεν
ὁ Παῦς εἰς Χανιά, διὰ νὰ τοὺς διαφωτίσῃ. Ἡ δίψωσα αἷματος
χριστιανῶν τῆς γιγῆς ὁ Μουλά Μπαχρῆς ἀκούσας ταῦτα ἐγένετο ἔξω
φρενῶν ἤρχισε Ἑλληνιστὶ ν' ἀ ὑβρίσῃ τὸν Καϊμακάμη Κατηγορῶν
αὐτὸν ὅτι, ἐξηπατήθη ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ρωμηῶν. Ὁ Καϊμακάμη
λαβὼν αὐστηρὰν διαταγὴν ἐκ μέρους τοῦ Γ. Διοικητοῦ νὰ ἀποστεί-
λῃ σώους καὶ ἄβλαβεῖς τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέστειλεν τούτους τῇ
συνοδείᾳ δύο λόχων τακτικοῦ στρατοῦ. Τοὺς ὁποίους παρηκολούθη-
σεν κρυφίως μετὰ 80 ἐντοπίων τούρκων ὁ Μουλά Μπαχρῆς ὅστις καὶ
ἐζήτησεν εἰς θέσιν Ὁρδοῦνι νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ διὰ τῆς βίας
ἐκ τοῦ ὁδηγούντος αὐτοὺς ἀξιωματικοῦ.

Τοῦτο ὅμως ἐννοήσας ὁ ἀξιωματικὸς διέταξε τὸν στρατὸν
τοῦ νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τῶν ἐντοπίων τούρκων εἰς πρώτην ἀποτει-
ραν αὐτῶν ὅπως ἀφαιρέσωσι ἀπ' αὐτῶν τοὺς αἰχμαλώτους, τοῦτο
ἀκούσας ὁ Μπαχρῆς ἐγκατέλειπεν τὰ σχέδια του οἱ δὲ αἰχμαλῶτοι
ὁδηγήθησαν εἰς Χανιά καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ κράτησιν ἰσιδηροδέσμιοι.
Ὁ δευτέραν ἤδη φορὰν ἀπεσταλμένος τοῦ Διοικητοῦ Σκουλάς ἔλθων
εἰς Λάκκουσ δὲν ἔσπευσε ἐκεῖθεν ὡς ἦτο διαφεταγμένος νὰ μᾶς εὔ-
ρη καὶ μᾶς ἀνακοινώσῃ τὰ τῆς συναντήσεως του μετὰ τοῦ Διοικητοῦ,
ἀλλ' ἔμεινεν εἰς Λάκκουσ καὶ ἐκίνει πάντα λίθον ὅπως ὁ Καϊμακά-
μη ἀποστείλῃ ταχέως καὶ ἀσφαλῶς τοὺς κινδυνεθοντας ἀδελφοὺς
του διότι ἐγνωρίζεν καλῶς τὰς διαθέσεις του Μουλά Μπαχρῆ.
Ὁ Σκουλάς λοιπὸν εὗρισκετο κατὰ τύχην πλησίον τοῦ Καϊμακάμη
τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἦλθεν ἐκεῖ ἢ εἶδῃσις ὅτι ἤρχόμεθα πρὸς τὸν
στρατάρχη τούτον. Ἐτρεξε λοιπὸν καὶ μετ' ἄλλων καὶ ἐπρόλαβαν
ἡμᾶς εἰς θέσιν "Πήδημα" καὶ μᾶς ἀνήγγειλαν τὰ συμβάντα λεπτομε-
ρῶς ὅτι δηλ. ὁ Δρακογεώργης καὶ οἱ ἔξ συλληφθέντες εἶπον ὅτι
ἦσαν ἀπεσταλμένοι ἡμῶν, ἵνα γνωρίζοντες τοῦτο ἡμεῖς ἀπολογηθῶ-
μεν ἢ ἀπαντήσωμεν ἀναλόγως καὶ κατορθώσωμεν νὰ σώσωμεν τοὺς

κινδυνεύοντας αδελφούς μας.

Νύκτα πλέον έφθάσαμεν εις θέσιν "Μαράθι" έν τέταρτον απέχον τής σκηνης του Στρατάρχου εκεί δε μάς περιέμενον οί ανώτεροι τουρκοί αξιωματικοί οίτινες και μάς προσέφερον χρυσοστολισμένους ίππους διά να ίππεύσωμεν μέχρι τής σκηνης του Στρατάρχου. Ήμείς δέν είχομεν διάθεσιν προς τουτο όμως διά να μή παρεξηγηθώμεν υπό τού Στρατάρχου έδέχθημεν τους προσφερομένους ίππους, και επί αυτών έφθάσαμεν εις τήν σκηνήν του Καϊμακάμη οστις εξελθών αυτης μάς υπεδέχθη χαιρετίσας ήμάς διά χειραφίας. Ερωτήσας δε και μαθών έκάστου τό όνομα μάς οδήγησεν έπειτα εις τήν σκηνήν μέσα όπου μάς προσέφερον καφέν, καπνόν κλπ. Μετά ταυτα εξέλεξεν τινάς έξ ήμών ούς ^{υπολόγησεν} και συνεδείκνησαν μετ' αυτου τους δε λοιπούς όπλαρχηγούς και πληρεξουσίου παρέλαβον οί ανώτεροι αξιωματικοί εις τάς σκηνάς αυτών ένθα διενυκτέρευσαν. Τώνδε στρατιωτών παρεχώρησεν άλλας μέν σκηνάς διά να κατεδέσωσι τά όπλα των άλλας δε διά να κοιμηθώσιν. Τήν πρώτην τους μέν όπλίτας πάντας σχεδόν αφήκεν ό Καϊμακάμης έλευθέρους να μεταβώσιν εις τάς οικίας των μετά των όπλων των και λοιπών πραγμάτων των.

Ήμάς δε τους αρχηγούς και πληρεξουσίου μάς παρέλαβεν και μάς έφερεν έν πομπή εις Χανιά έξωθεν των όποιων είχον εξέλθει άνω των 5000 πολιτών θεωμένων ήμάς.

Οί αποχωρισθέντες έξ Όμαλου Κορκίδης και Παρθένιος μετά των όπλιτών των έπορεύοντο προς τόν Στρατάρχην του Σελίνου, έπειδή όμως έφθασαν νύκτα πλησίον των σκηνών των και άνευ προηδοποιήσεως έλλειπεν δε και ό ανώτερος αξιωματικός του στρατού οί κατώτεροι αξιωματικοί νομίσαντες ότι τυχαίως έπεςαν εις τάς χείρας των τους συνέλαβον και τους έφυλάκισαν μέχρι πρωίας παρ' όλας τάς εξηγήσεις άς ούτοι έδιδον προς αυτούς. Όταν δε κατόπιν συνενοήθη μετά του έν "Ζουμι" Καϊμακάμη και έπεισθη ότι έκουσίως υπετάγησαν τους έφυλάκισαν και τους απέστειλεν και τούτους εις Χανιά.

Ο Κριάρης ως είπον δέν παρεδόθη αλλά παρέλαβεν δώδεκα έξ των ανδρών του μετά των όποιων διαλαθών τους έχθρούς έφθασεν εις τό παραθαλάσσιον όπου και έμενεν κεκριμένον περιμένων πλοιάριον διά να αναχωρήση. Η Κυβέρνησις όμως λαβούσα αυστηρά μέτρα άνεκάλυψε τό κρυψύγετόν αυτου και νύκτα τινά απέστειλε στρατόν οστις συνεπλάκει μετά αυτου και των ανδρών αυτου. Έν τή συμπληρή ταυτη πληγωθείς ό Κριάρης ήναγκάσθη και παρεδόθη και ούτος εις τους τούρκους έκ δε των συντρόφων του άλλοι μέν έφανεύθησαν γενναίως μαχόμενοι, άλλοι δε διέφυγον του στρατου και έσώθησαν.

Καταδικασθείσης κατὰ τὸ 1869 ὑπὸ τῆς Παρισινῆς δικαιοσύνης τῆς ταιλαιπώρου Κρήτης νὰ παραμῆνη ἔκουσα ἄκουσα καὶ πάλιν εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ σουλτάνου, τὰ διασωθέντα λείψανα τοῦ τριετοῦς ἀγῶνος ὅσα μὲν εὐρον εὐκαιρίαν ἐξεπατρίσθησαν τὰ δὲ λοιπὰ ὑποκυψάντα διεσύροντο ἐν τῇ πατρίδι τῶν τόσον ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἔξουσίας ὅσο καὶ ὑπὸ τῶν φανατισμένων ἐντοπίων ὀθομανῶν εἶχον δὲ ὡς κατοικίαν συνήθως τὰ δεσμοτήρια καὶ τὰς φυλακὰς τῶν φρούριων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑποκυψάντων ἤμην καὶ ἐγὼ ὀδηγηθεὶς διὰ τῶν συναδέλφων μου εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων, ἥτις ἦτο πρωτεύουσα καὶ ἔδρα τοῦ Γεν. Διοικητοῦ καὶ στρατάρχου τῆς Νήσου Χουσεῖν Αὐνῆ.

Ὁ Γεν. Διοικητὴς ἅμα τῇ ἀφίξει μαρ εἰς Χανιά μὲ παρέδωκεν πρὸς φρούρησιν εἰς τινα ἀνώτερον ὑπάλληλον τὸν Τζανάραν. Ἐπειδὴ δὲ συνέπεσεν νὰ εἶναι οὗτος φίλος μου μὲ ὑπεδέχθη καὶ μὲ ἐπεριποιήθη φιλικώτατα. Ὁ Τζανάρας ἦτο ὑποδιοικητὴς εἰς τὴν πόλιν Ρέθυμνον εὐρέθη ὅμως εἰς Χανιά κατὰ τὴν παράδοσίν μας. Μετὰ μιᾶς δὲ ἑβδομάδος διαμονὴν εἰς τὴν ἐν Χανίοις οἰκίαν του μὲ παρέλαβε ὁ Τζανάρας καὶ διὰ θαλάσσης μετέβημεν εἰς τὴν ἔδραν του τοῦ Ρέθυμνον. Ἐκεῖ παραμείνας ἐπὶ μῆνα ἐπέτυχον μέσω τοῦ Τζανάρα νὰ γλυτώσω ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Καϊμακάμη πολλοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους τοῦ τμήματος ἐκεῖνον ὡς τὸ Παπᾶ Στυλιανὸν Σγουρόν καὶ ἄλλους περιβοήτους ἐπιάνδρους.

Ἡ Πύλη ἀνταμεβουσα τὸν Χουσεῖν Αὐνῆ δὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης διώρισεν αὐτὸν Σερασκέρη ἤτοι Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Τουρκίας. Ἐκλήθη ὁθεν νὰ μεταβῇ εἰς Κων/πολιν καὶ ἀναλᾶβη τὰ καθήκοντα του ὡς ὑπουργοῦ.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀνεκοίνωσε ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Τζανάραν ὅτι εἶχε διαταγὴν νὰ μὲ παραλάβῃ καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μὲ μεταφέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο μοῦ τὸ κατέστησε γνωστὸν ὁ φίλος μου Τζανάρας συμβουλευσας με νὰ μὴ ἀρνηθῶ καὶ νὰ μὴ ἀντισταθῶ ὅταν θά μοῦ κάμῃ τὴν πρότασιν αὐτὴν ὁ Χουσεῖν Αὐνῆ, διότι καὶ διὰ τῆς βίας θά μὲ παρελάβανεν. Τοῦτο δὲ θά ἦτο τότε κακὸν δι' ἐμέ. Ἐνῶ λοιπὸν εὐρισκόμεθα εἰς Ρέθυμνον ἔλαβε διαταγὴν ὁ Τζανάρας ἀπὸ τὸν Αὐνῆ νὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς Χανιά. Μετέβημεν λοιπὸν εἰς Χανιά μετὰ τοῦ Τζανάρα. Ὅταν δὲ παρουσιάσθην εἰς αὐτὸν οὗτος μοῦ

ἐπρότεινε ἂν θέλω δῆθεν νὰ μεταβῶ μετ' αὐτοῦ εἰς Κων/πολιν χάριν διασκεδάσεως. Ἐγὼ προειδοποιημένος ἀπὸ τὸν Τζανάρα δὲν ἔφερα ἀντίρρησην. Προηγουμένως ὅμως διὰ τοῦ φίλου μου Γάλλου ἰατροῦ Βώμ εἶχα ζητήσῃ μὰ μεσολαβήσῃ ὁ Γάλλος Πρόξενος καὶ μοῦ δοθῆ ἄδεια νὰ μεταβῶ εἴτε εἰς Γαλλίαν εἴτε εἰς Ἀγγλίαν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐζήτησα διότι ἤμουν βέβαιος ὅτι δὲν θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ. Ἡ ἀπάντησις ὅμως εἰς τὰς ἐνεργείας μου αὐτὰς ἦτο ὅτι ἤμποροῦσα νὰ ζητήσω νὰ μεταβῶ εἰς οἷονδήποτε μέρος τῆς Τουρκίας θ' εἶλω ὅχι ὅμως καὶ εἰς ἄλλο μέρος ἐκτὸς τῆς Τουρκίας.

Διὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Χουσεῖν Αὐνῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶχε ἀποσταλεῖ τὸ Βασιλικὸν σουλτανιέ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπεβιβάσθημεν. Οἱ συνάδελφοί μου μοῦ ἐξεδήλωναν ὀδυρόμενοι τὴν λύπην των διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν μας δῆθεν, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἐφοβοῦντο τὴν τύχην ἣτις μὲ ἐπερίμενε μεταβαίνοντα εἰς Κων/πολιν. Ἐντὸς τοῦ σουλτανιέ ἔτυχον κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐνῆ ἕξαιρετικῶν περιποιήσεων.

Εἰς τὸ πολεμικὸν ἐκτὸς τοῦ πλοιάρχου σηνώδευεν τὸν Αὐνῆ καὶ ὁ ὑπονάυαρχος καὶ σωφῆρ τῆς Τουρκίας Χόβαρ ὅστις μετέβαινε ὡς ἔλεγε μέχρι Βόλου διὰ νὰ ταρευρεθῆ εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμνε διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Χουσεῖν Αὐνῆς. Ἐκτὸς τοῦ ἄλλου πλοῦτου ποῦ διέκρινε τὸν σουλτανικὸν ταχύπλουν εἶχε ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν αὐτοῦ δύο ὑάλινα δωμάτια. Εἰς ταῦτα ἐκάθηντο ὁ Σερασκέρης Χουσεῖν καὶ ὁ Χόβαρ παρατηροῦντες τὰ πέριξ μὲ χάρτας εἰς τὰ χεῖρας.

Ἐνῶ ἐπλέομεν τὰ στενὰ τῆς Ἐγρίλου ὁ Σερασκέρης ἔστειλε τὸν διερμηνέα καὶ μὲ ἐκάλεσε εἰς τὴν γέφυραν ἵνα ἐκ τῆς ὥρας ἐκείνης θέσεως ἀπολαύσω καὶ ἐγὼ τὴν θέαν καὶ εὐχαριστηθῶ. Μετέβην πράγματι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην θέσιν παρὰ τῷ Αὐνῆ καὶ Χόβαρ ἔτυχον δὲ παρ' αὐτῶν φιλοφρονήσεω καὶ περιποιήσεων. Ὄταν εἶδον τὸν φιλότουρκον Χόβαρ νὰ μοῦ ὀμιλῆ καὶ νὰ μὲ κοπλιμεντάρῃ ἐνδύμισα ὅτι εὗρον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῶ αὐτὸν τὸν τουρκόσωτῆρα.

Τὸν ἠρώτησα λοιπὸν πρῶτον ἂν εἶναι λόρδος καὶ ἂν ἦτο εἰς τὴν πατρίδα του ναυτικός. Ὄταν δὲ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπάντησιν ὅτι ἦτο λόρδος καὶ θαλασσινός πάντοτε, τὸν ἠρώτησα τότε ἂν ἐπὶ πολὺ καιρὸ ὁ λόρδος, Χόβαρ ὑπηρετῆ τὴν Τουρκίαν.

Ἐννοήσας τὴν πειρακτικὴν ἐρώτησίν μου δὲν ἀπήντησε, ἔλαβε ἄλλην ὄφιν τὸ πρόσωπον του ἐκίτρινισε καὶ στρίψας τὰ νῶτα του ἀπεμακρύνθη.

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βόλου ὁ Σαρασκέρης καὶ νικητῆς τῆς Κρήτης Αὐνῆς ἔτυχε ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς μὲ κανονιοβολισμοὺς καὶ ζητωγραυγὰς ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ μὲ ἐπτὰ μουσικὰς παιανίζουσας ἐκ περιτροπῆς.

Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἔστειλεν ἐπίτηδες ὁ Σαρασκέρης Αὐνῆς τὸν ὑπασπιστὴν του ἐκ τῆς ξηρᾶς εἰς τὸ πλοῖόν διὰ νὰ μὲ παραλάβῃ καὶ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν πρὸς τέρψιν καὶ διασκέδασιν μου ὡς ἔλεγε, μᾶλλον ὅμως διὰ νὰ μὲ ἐπαθδίξῃ εἰς τοὺς ναυάρχους καὶ στρατάρχας οἵτινες ἐπὶ τρία ἔτη ἐπεδεύοντο διὰ νὰ ὑποράξουν τὴν Κρήτην.

Μὴ θέλων νὰ ἐξέλθω τοῦ πλοῖου ἐδήλωσα ἀσθενεῖαν, πλὴν ὁ Αὐνῆς ἀπέστειλε ἀμέσως τὸν ἰατρὸν του καὶ τὸν ταμῶνα του πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς ὑγείας μου. Ὅταν δὲ ὁ ἰατρός εἶδε ὅτι δὲν ἦμουν ἀσθενὴς μὲ ἐξηναγκάσαν νὰ ἐξέλθω λέγοντές μοι ὅτι ἂν ἐπέμενον νὰ μὴ ἐξέλθω θὰ ἐδυσπαρέστουν πολὺ τὸν Σαρασκέρην Αὐνῆ.

Ἐξήλθομεν λοιπὸν καὶ ἐβαδίζομεν μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὕρισκετο ὁ Σαρασκέρης ἐν μέσῳ πλήθους στραταρχῶν καὶ ναυάρχων. Οἱ προπόρευόμενοι ὑπάλληλοι τοῦ Αὐνῆ εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ ἐπλησίαζον πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὕρισκετο ὁ Σαρασκέρης, στρέψαντες πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν μὲ εἶδον ἀκολουθοῦντα, διότι ἐγὼ λοξοδρομίσας ὀλίγον εἶχον ἀναμιχθῆ μὲ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν.

Ἐκ τῆς παραχῆς λοιπὸν τῶν συνοδῶν μου Τούρκων καὶ ἐκ τῶν ἀνησυχῶν ἐρωτήσεων τὰς ὁποίας ἀπήθθονον πρὸς τὸ πλῆθος περὶ ἐμοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ λάβῃ γνῶσιν τὸ χριστιανικόν. πλῆθος περὶ τῆς παρουσίας μου καὶ τοῦ ὀνόματος μου τὸ ὁποῖον χριστιανικόν πλῆθος ἔστρεφε πλεον πρὸς ἐμέ ὄλην του τὴν προσοχὴν. Στραφεὶς τότε πρὸς τοὺς χριστιανοὺς εἶδον ἱερεῖα πλησίον μου προσηλομένον πρὸς ἐμέ καὶ σπογγίζοντα τὰ δάκρυα του. Εἶχε συγκινηθῆ καὶ συνεπόνει μαζί μου διὰ τὴν ἐθνικὴν μας ἀποτυχίαν. Φθάσαντες ἐπὶ τέλους ἐξηναγκάσθη παρὰ τῶν συνοδῶν μου νὰ πλησιάσω τὸν μέγαν κύριον αὐτῶν τὸν Σαρασκέρην ἐκόντα ἄκοντα καὶ μὲ ἐδήγησαν εἰς τοὺς ἐπισήμους πρὸς τοὺς ὁποίους μὲ συνέστησε ὁ ἴδιος ὁ Αὐνῆς.

Εἰς τῶν Ναυτικῶν ὁ ὑποναύαρχος Μπραῆμ Παῦς μοῦ μετέφραζε

έλληνιστί τὰς ἐρωτήσεις τῶν συναδέλφων του καὶ λοιπῶν ἐπισήμων, ὡς καὶ τὰς ἀπαντήσεις μου πρὸς αὐτούς.

Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν, ἀφ' οὗ τοὺς ἐχαιρέτισα, διηυθύνθη πρὸς τὴν πόλιν ἵνα γνωρίσω αὐτὴν παρακολουθούμενος ὅμως ἀπὸ ὑπασπιστᾶς τοῦ Ἀννῆ τῇ διαταγῇ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Χριστιανοὶ ἔτρεξαν καὶ πάλιν ὀπισθὲν μου καὶ μὲ περιεστοιχίζον λυπημένοι καὶ συγκεκινημένοι προβλέπων ὅτι θὰ ἐπροκαλεῖτο δυσαρέσκεια εἰς τοὺς συνοδοῦρα μου, ἀπεφάσισα καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ πλοῖον.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν πρῶτ' ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσωμεν κατ' εὐθείαν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἀνεχωρήσαμεν ὅμως διότι ὁ Σερασκέρης ἔδωκε πρὸγεθμα εἰς τοὺς Προξένους τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀυστρίας εἰς ἀνταπόδοσιν τοῦ γεύματος τὸ ὁποῖον εἶχον παραθέσει εἰς αὐτὸν τὴν προηγουμένην.

Ὅταν οἱ Προξένοι οὗτοι εὗρισκοντο μετὰ τῶν κυριῶν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἀτμόπλοου περιῆλθον τοῦτο ζητοῦντες νὰ μὲ συνατήσωσι.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μὲ εἶδον διότι ἐγὼ εἶχον κλισθῆ εἰς τὸ δωμάτιον μου ἔστειλαν τὸν ἰατρόν τοῦ Ἀννῆ ὅστις μοῦ εἶπε ὅτι οἱ Προξένοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀυστρίας ἐπεθύμουν πολὺ νὰ μὲ ἴδωσι. Ἐγὼ τότε ἀποτόμως ἀπέκρουσα τὴν πρότασιν ταύτην, εἰπὼν ὅτι δὲν ἔχω καμίαν διάθεσιν νὰ γίνωμαι καίγων ἐκεῖνων τῶν ὁποίων ἐγὼ καὶ ἡ αἵματοκυλισμένη πατρίς μου ἐζητήσαμεν τὴν μέσολάβησιν καὶ πρόστασιν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἐπροστάτευσαν ὡλλὰ καὶ υπέγραψαν τὴν καταδίκην μας. Ὁ ἰατρός τοῦ Ἀννῆ ἔφυγε τότε ἄπρακτος χωρὶς νὰ μάθω τί μετέδωκε εἰς τοὺς φιλοτοῦρκους φράγκους.

Φθάσαντες τέλος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατελύσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σερασκέρη Ἀννῆ.

Ὁ Σερασκέρης ἐπισκευθεὶς ἀμέσως τὸν μεγάλον Βεζύρην Ἰαλῆν ἀνέφερε εἰς αὐτὸν καὶ περὶ τῆς ἀφίξεως μου εἰς Κων/πολιν, ἔλαβε δὲ ἐντολὴν νὰ μὲ ἀποστείλῃ ἐνώπιόν του. Πράγματι τὴν ἐπομένην ὁ Ἀννῆς μὲ εἰδοποιήσε νὰ ἐτοιμασθῶ διὰ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἰαλῆν συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του.

Ἐκάλεσε δὲ ἀμέσως τὸν υἱὸν του ἐξ Ἡρακλείου Ρεσίτ-Πασᾶ ὑπασπιστὴν του καὶ δύο ἄλλους ὑπασπιστᾶς γνωρίζοντας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς διέταξε νὰ μὲ παρουσιάσουν εἰς τὸν Μεγάλον Βεζύρην Ἰαλῆν.

ὅταν μετέβημεν καὶ παρουσιάσθην ἐνώπιον τοῦ Ἰααλῆ εὖρον καθήμενον παρ' αὐτῷ τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Μιονύσιον τὸν ἀποκηρυχθέντα πρὸ μικροῦ ἐν Κρήτη ὡς τουρκοφρόνα.

Οὗτος δὲ ἐχρησίμευσε τότε καὶ ὡς διερμηνεὺς μου, τῶν ἄλλων διερμηνέων μὴ εἰσελθόντων ἄνευ, προσκλήσεως τοῦ Ἰααλῆ ἐντὸς τῆς αἰθούρας.

Ὁ Ἰααλῆς ἀφ' οὗ μοῦ ἐπέβαλε νὰ καθίσω ἤρχισε κατόπιν νὰ με ἐρωτᾷ πῶς ἐπεράσαμεν κατὰ τὴν τριτὴν ἐπανάστασιν. Καὶ διατὶ δὲν ἐπλησιάσαμεν νὰ τοῦ ἐκθέσωμεν προφορικῶς τὰ παράπονά μας ὅταν ἐκεῖνος εἶχε ἔλθει εἰς Χανιά μὲ ἐντολὴν νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὰ πάντα πλὴν τῆς ἐνώσεως.

Πολὺ ἐπεθύμουν μοῦ εἶπεν ὁ Ἰααλῆς νὰ γίνω ὠφέλιμος εἰς τὸν ἀτυχῆ τόπον σας καὶ διὰ τοῦτο σας ^{προφρονισθῶν} ἐπερίμενα νὰ ἔλθετε νὰ μοῦ ἐκθέσητε τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ.

Ἐγὼ εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπον ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς Κρήτης ἦτο ἐντελῶς κατεστραμμένος αἱ οἴκλαι του εἶχον πυρρηποληθεῖ τὰ δένδρα του εἶχον κοπεῖ τὰ γυναικόπαιδα ὅσα δὲν εἶχον ἀποθάνει εἰς τὰ βουνά ἀπὸ τὸ κρῖο καὶ τὰς κακούχειλας εἶχον μετακομισθεῖ εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ πλοίων τῶν δυνάμεων. Ἀπληπισμένον λοιπὸν ὁ λαὸς δὲν ἐπέτρεπε οὔτε εἰς τοὺς πολιτικούς οὔτε εἰς τοὺς στρατιωτικούς νὰ διαπραγματευθοῦν μὲ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ σουλτάνου, ἐπερίμενε δὲ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν ὅποσαν ἠλπιζε ὅτι θὰ ἐλευθερωθῇ.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν μου ταύτην εἰς τὸν Ἰααλῆ, ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χουσεῖν Ἀμνῆ, ἔνθα μοῦ ὤρισε δωμάτιον ἰδιαιτέρον νὰ μένω διέταξε δὲ νὰ συντρώγω μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του.

Ὅταν δέυ ἤθελον νὰ μεταβαίνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ὅπουδῆποτε διέταξε νὰ μὲ συνοδεύῃ πάντοτε ὁ ἀηπουρός του Ἰλοαζ τὴν καταγωγὴν.

Ἐλθὼν ἐκ μέρου τοῦ σουλτάνου ὁ ὑπασπιστὴς καὶ ἀυλάρχης του Ραούφ Πασσᾶς διὰ νὰ συγχαρῆ, τὸν νικητὴν τῆς Κρήτης ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Χουσεῖν Ἀμνῆ τὴν παρουσίαν μου καὶ ἐζήτησε νὰ μὲ ἴδῃ.

Ὁ Ραούφ Πασσᾶς κατὰ τὴν συνάτησίν μας μοῦ ὑπενθύμισε πολλὰ γέγονότα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διαφόρους μάχας καθ' ἃς εὐρέθημεν μετ' αὐτοῦ ἀντιμέτωποι ὅπως εἰς Λάγκους εἰς Ζούρβαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Μετὰ ταῦτα μοῦ εἶπε ὅτι ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ μὲ ἴδῃ καὶ πάλιν ἐν τῷ ἀυλάρχειῳ του ἵνα ἰδιαιτέρως ὁμιλήσωμεν.

Μετά τινας ἡμέρας πράγματι τὸν ἐπεσκέφθη ἐν τῷ Ἀύλαρχεῖο ὅπου μὲ ὑπεδέχθη εὐγενέστατα ἀφ' οὗ δὲ ἐπὶ ὥραν συνδιελέχθημεν ἐπεσκέφθημεν μετ' αὐτοῦ τοὺς Ἀυτοκρατορικοὺς στόλους ὅπου ἐθαύμασα τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀμαξῶν καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν ἀλόγων.

Ἐν ᾧ ἐπανηρχόμεθα εἰς τὸ Ἀύλαρχεῖο μοῦ εἶπε ὅτι ἐντός ὀλίγων ἡμερῶν ὁ σουλτάνος θά ἐξήρχετο εἰς τὰ ἐξοχικὰ μέγαρα καὶ τότε λέγει θά μὲ ἐκάλουν καὶ ἐμὲ ἐκεῖ διὰ νά μένω μαζὺ των.

Ἦτο μεγάλη τασσαρακοστή καὶ ἐπλησίαζε ἡ ἑορτὴ τῶν Βαῖων. οἱ ὁμογενεῖς τότε τοῦ Σταυροδρομίου ἀπέστειλαν τὸν Γενῆ-Ντου-νιά γνῶριμον τοῦ Χουσεῖν Ἀμνή διὰ νά κατασκοπεύσῃ εἰς πόλιν κατάστασιν εὐρίσκομαι καὶ ὑπὸ πόλιν ἐπιτήρησιν διατελῶ.

Δέν κατόρθωσεν ὅμως ὁ Γενῆ-Ντουνιας νά ἐξακριβώσῃ ἀπὸ τὸν Ἀμνή τὰς σκέψεις του καὶ τοὺς σκοποὺς του δι' ἐμέ. δι' αὐτὸ ἦλθε καὶ δευτέραν φοράν κατὰ τὴν ὅποιαν κατόρθωσε καὶ μὲ ἐπλησίασε εἰς τὸ ἰδιαιτερον μου δωμάτιον. Ἐνῶ δὲ συνομιλεῖ μὲ τοὺς ὑπασπιστάς τοὺς παρευρισκομένους ἐκεῖ μοῦ εἶπε ἑλληνιστὶ εἶμαι ἀπεσταλμένος τῶν ὁμογενῶν διὰ νά μάθω πῶς περνᾷς. Δέν εἶναι δυνατόν τοῦ ἀπήντησα τότε ἐγὼ νά σᾶς εἰπῶ ἐδῶ δι' ὅτι μὲ ἐρωτᾶτε ὥστε ἂν εἴμπορεῖτε ζητήσατε τὴν ἄδειαν νά ἔλθω μαζὺ σας καὶ τότε τὰ λέμε.

Τὴν ἐπομένην ἦλθε καὶ πάλιν ὁ Γενῆ-Ντουνιας ὅστις κατό-πιν συνεννοήσεως μετ' ἐμοῦ, ἐξήτησε ἀπὸ τὴν Ἀμνή ὑπὸ τὴν ἐγγύη-σιν του νά μοῦ ἐπιτραπῇ νά μεταβῶ εἰς τὸ Σταυροδρόμιον νά μετα-βῶ καὶ νά διέλθω ἐκεῖ καὶ τὰς ἑορτάς τοῦ Πάσχα. Γενομένης δεκτῆς τῆς αἰτήσεως τοῦ Γενῆ-Ντουνιας ἐπέβημεν ἀμάξης καὶ διευ-θύνθημεν πρὸν τὰ Πατριαρχεῖα ὅπου παρουσιασθεὶς εἰς τὴν Ἀ. Παναγιότητα τὸν Γρηγόριον ἔλαβον τὴν εὐχὴν του.

Μετά ταῦτα ὁ Γενῆ Ντουνιας μὲ ᾠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν του ὅπου καὶ παρέμεινα ἄρκετάς ἡμέρας πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Γενῆ-Ντουνιας ἦτο οἰκία ἐνδὲς πλουσιωτάτου ὁμογενοῦς ὀνόματι Κατζῆ-Γεωργ-Κωνσταντινίδη ἐπιτρόπου τοῦ Ἁγίου Τάφου, εἰς τὴν οἰκίαν δὲ τούτου συναθροίζοντο καθ' ἑκάστην ὁ πρέσβυς καὶ πρέξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλοι οἱ μεγαλέμποροι καὶ λοιποὶ διακεκριμένοι ὁμογενεῖς καὶ ἀνεγλύσσκον Ἑὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας συνεζήτουν δὲ καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ ἔθνικὰ μας ζητήματα.

Εἰς τὴν οἰκίαν λοιπὸν αὐτὴν τοῦ Κωνσταντινίδη μὲ ᾠδήγη-σεν τὴν νύκτα ὁ Γενῆ -Ντουνιας καὶ μὲ παρουσίασε εἰς τοὺς ἐκεῖ

συγκεντρωμένους όμογενείς όττινες μέ μεγάλην συγκίνησιν μέ ύπεδέχθησαν ως αδελφόν των.

Ό άείμνηστος ήγούμενος του Άρκαδίου Γαβριήλ πρό της ήρηξεως της Έπαναστάσεως έν Κρήτη είχε άποστείλει είι τήν εκεί Θεολογικήν Σχολήν τόν διάκονόν του όπως σπουδάση.

Ό Διάκονος ούτος πληροφορηθείς τήν άφιξίν μου είς Κωνσταντινούπολιν ήλθε και μέ συνήνησε μου έζήτησε δέ τήν συνδρομήν μου διά νά τόν συστήσω είς τήν Κυβέρνησιν ως έπίσης μέ παρεκάλεσε νά φροντίσω διά τήν άνέγερσιν της καταστραφείσης Μονής του Άρκαδίου.

Πράγματι άνέλαβον νά ένεργήσω και κατέβαλον όλας μου τας δυνάμεις διά τήν επιδιόρθωσιν της ένδοξου μονής του Άρκαδίου.

Υπέβαλον λοιπόν πρώτον μίαν άναφοράν είς τά Πατριαρχεία, είς τήν όποίαν άνέπτυsson διά ζωηρών χρωμάτων τήν άνάγκην της άνεγέρσεως της Μονής. Κατόπιν δέ έπέφερα τό ζήτημα είς συνεδρείαν των όμογενών Χρηστάκι, Α. Βαλιάνου Υίών Π. Καμάρα, Κλάδου και λοιπών. Είς τους όποιους διηγήθη τήν όράσιν της Μονής και τόν ήρωϊσμόν του Γαβριήλ. Οί όμογενείς ούτοι άνέθεσαν είς τόν Χρηστ. Ζωγράφον νά μεταβή παρά τώσαντριάζαμη Άαλή και νά ζητήση τήν άνόρθωσιν της υπό του Τουρκικού στρατού καταστραφείσης Μονής του Άρκαδίου. Μετέβη δέ όντως προσέσας είς τόν Άαλή ότι έν έναντία περιπτώσει οι Κρήτες θά άπευθύνοντο είς τήν Ρωσικήν Πρεσβείαν όπερ δέν θά ήτο τιμητικόν διά τήν Κυβέρνησιν του Σουλτάνου.

Ό Χρηστάκης Ζωγράφος ως μάς είπε κατόπιν είς δημοσίαν συνεδρείαν έπεισε τόν Άαλή και υπέσχεθη νά χορηγήση 1000 λίρας είς τό Οϊκουμενικόν Πατριαρχήν πρός τόν σκοπόν της άνοικοδομήσεως της Μονής.

Μίαν ήμέραν έν ώ εύρισκόμην είς τήν οίκίαν του Χρηστάκι Ζωγράφου και έζήτηουν τήν μεσολάβησιν του υπέρ έπαναστατών, τινων συμφορητών μου των όποιων αί περιούσιαι είχον δημευθῆ διαρκούσης της έπαναστάσεως υπό των Τουρκικών άρχών, είδον εκεί και τόν έξ Ηρακείου Τουρκόφιλον Δρακάκην ό όποιος παρεκάλει τόν Χρηστάκη νά μεσολαβήση και τόν συστήση είς τήν Κυβέρνησιν διά νά αποζημιωθῆ δι' όσας καταστροφάς είχε δῆθεν ύποστῆ από τους Τούρκους κατά τήν διάρκειαν της έπαναστάσεως.

ἐνῶ αὐτός ὡς εἶπον ἦτο πάντοτε μέ τούς Τούρκους ἀχώριστος σύν-
τροφος.

Ἐὰν οὖν λοιπόν ἠρώτησα τόν κύριον Χρηστάκη καί ἔλαβον
παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν διό Δρακᾶκη ἐζητεῖ ἀποζημιώσεις δι' ὅσας
καταστροφάς εἶχε ὑποστή. Ἀποτελεινόμενος ἐγώ πρὸς τόν Δρακᾶκη τόν
ἠρώτησα. Πού καί τότε ἐζημιώθη; Δέν ἠσοπάντοτε μέ τούς Τούρ-
κους καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως; Δέν ἦσαν
ἐχθροί αὐτῆς καί ἐπρόδιδες τοὺς Χριστιανούς;

Ἦτο αἴσχος τῶν Κρητῶν ἐκείνων οἱ ὅποιοι πρὸ ἐτῶν σέ ἔστει-
λαν ἀντιπρόσωπόν των εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὰ Ἐκκλησιαστικά
καί Ἐθνικά πράγματα. Μέ τοιαύτην διαγωγῆν ἀντιπροσώπευσε καί
τότε τὴν Κρήτην.

Ἄν ἦσαν ἀξιόλογοι ἀντιπρόσωποι της καί εἶχε ἀἴσθημα ἀνθρώ-
που δέν θά ἤρχετο σήμερον νά ζητῆς χρήματα διὰ τόν ἑαυτόν σου
ἀλλὰ θά ἐμερίμνας διὰ τούς ἀληθεῖς Κρητάς ἐπαναστάτας οἵτινες
ἀναγκάσθησαν ἄκοντες νά ὑποταχθῶν εἰς τόν προστάτην σου καί τῶν
ὁποίων ἡ ζωὴ κινδυνεύει σήμερον ἐκ τῆς ἀνεχειρίας τῶν πάντων.

Μετά τούς λόγους μου αὐτούς πρὸς τόν Δρακᾶκη, ὁ Χρηστάκις
μέ διέκοψεν καί μέ ἐκάλεσεν εἰς ἰδιαιτερον δωμάτιον ὅπου μοῦ
ἔκαμε παρατηρήσεις διότι λέγει ἐκτίθεμαι κατ' αὐτόν τόν τρόπον
εἰς τόν φιλότουρκόν Δρακᾶκη ὁ ὅποῖος θά μετέβαινεν πιθανώτατα
νά μέ προδώσῃ εἰς τούς Τούρκους.

Εἰς ταῦτα τοῦ ἀπήνησα ἐγώ ὅτι οἱ Τούρκοι μέ γνωρίζουν
ἀνέκαθεν καί δέν περιμένουν ἀπό τόν Δρακᾶκη νά πληροφορηθῶν
περὶ τῶν αἰσθημάτων μου. (Ἀκολουθεῖ)

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ

Ἀπό τὰς ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου

ἔφημερίδας "ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΝΩΜΗ"

ὑποἀριθ. φύλου: 131/15-2-1932

" " : 132/22.2.1932

" " : 133/29.2.1932

" " : 134/7.3.1932

" " : 135/21.3.1932

" " : 136/28.3.1932

" " = 137/8.4.1932

" " : 138/22.4.1932

